

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO
BREZPOSELNOST DIPLOMANTOV V SLOVENIJI

Ljubljana, maj 2008

MARIJA KOSEM

IZJAVA

Študentka Marija Kosem izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom prof. dr. Janeza Malačiča, in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 21.5.2008

Podpis: _____

KAZALO

UVOD	1
1. TEORETIČNI VIDIKI TRGA DELA IN BREZPOSELNOST	2
1.1. Klasična politična ekonomija	2
1.2. Keynesianska teorija brezposelnosti	2
1.3. Neoklasična sinteza in brezposelnost	3
1.4. Monetarna razlaga brezposelnosti	4
1.5. Teorija racionalnih pričakovanj in brezposelnost	5
1.6. Teorije iskanja zaposlitve	6
1.7. Schumpetrova teorija strukturne brezposelnosti	7
2. VRSTE BREZPOSELNOSTI	8
2.1. Vrste brezposelnosti	8
3. ANALIZA BREZPOSELNOSTI DIPLOMANTOV V SLOVENIJI	10
3.1. Merjenje brezposelnosti	10
3.2. Registrirana brezposelnost diplomantov v Sloveniji	11
3.3. Spolna struktura registrirano brezposelnih diplomantov	13
3.4. Starostna struktura registrirano brezposelnih diplomantov	14
3.5. Struktura brezposelnih diplomantov po poklicih in njihovo trajanje brezposelnosti	16
3.6. Stopnje brezposelnosti po skupinah strokovnih poklicev	19
3.7. Absorpcijska kapaciteta po skupinah strokovnih poklicev	21
4. BREZPOSELNOST MLADIH ODRASLIH	22
4.1. Značilnosti trga dela mladih odraslih	22
4.2. Vzroki brezposelnosti	24
4.3. Posledice brezposelnosti	26
4.4. Čemu je torej namenjeno izobraževanje?	29
5. AKTIVNA POLITIKA ZAPOSLOVANJA	32
5.1. Opredelitev in razvoj aktivne politike zaposlovanja	32
5.2. Podlaga za vključevanje diplomantov v APZ v Sloveniji	33
5.3. Ukrepi aktivne politike zaposlovanja v Sloveniji	34
5.4. Denarne dajatve udeležencem ukrepov – aktivnosti	39
5.5. Sodelovanje Zavoda z delodajalci pri izvajanju APZ	40
5.6. Učinkovitost aktivne politike zaposlovanja	41
SKLEP	41
LITERATURA	44
VIRI	46
PRILOGA	1

UVOD

Ob prehodu v nov gospodarski in politični sistem ob koncu osemdesetih let prejšnjega stoletja je brezposelnost postala eden osrednjih problemov Slovenije. Na porast brezposelnosti je zlasti močno vplivalo prestrukturiranje gospodarstva, ki je povzročilo prehod velikega števila oseb v brezposelnost.

V drugi polovici devetdesetih let se s ponovnim gospodarskim zagonom zaposlenost ni bistveno povečala. Produktivnost dela je bolj kot na rast zaposlovanja vplivala na povečanje gospodarske rasti, zato se je število registrirano brezposelnih le počasi zmanjševalo.

V novem desetletju se soočamo z novimi izzivi na trgu dela. Ob zmanjševanju skupnega števila brezposelnih v brezposelnosti ostajajo osebe, ki morajo vložiti več truda za uspešno zaposlitev. Med temi v zadnjem času še posebej izstopajo mladi, ki prvič stopajo na trg dela, potem ko so pridobili najvišje stopnje izobrazbe.

Namen tega diplomskega dela je osvetlitev pojava brezposelnih diplomantov, še posebej mladih odraslih diplomantov do 30 let, ki prvič iščejo primerno zaposlitev, težave na katere pri tem naletijo ter kako jim država z aktivno politiko zaposlovanja pri tem skuša pomagati.

Prvo poglavje je namenjeno pregledu teoretičnih vidikov trga dela in brezposelnosti, kjer so kronološko razložene posamezne teorije o vzrokih za nastanek brezposelnosti od sredine 18. stoletja pa do današnjih dni.

Nato sledi opis posameznih vrst brezposelnosti in vzrokov zanjo.

Tretje poglavje je namenjeno analizi brezposelnosti diplomantov v Sloveniji v obdobju med letoma 2000 in 2006. Posebej obravnavam brezposelne diplomante višjih strokovnih šol in diplomante sedme stopnje – visokošolski in univerzitetni študij, njihovo gibanje, različne strukture, stopnje brezposelnosti ter absorpcijske kapacitete po skupinah strokovnih poklicev.

Pozornost četrtega poglavja diplomskega dela je namenjena brezposelnosti mladih odraslih diplomantov v Sloveniji. V tem poglavju sem natančno opredelila trg dela mladih odraslih izobražencev, njihove težave pri iskanju primerne zaposlitve zaradi pomanjkanja ustreznih delovnih izkušenj in manjše produktivnosti. Razčlenila sem vzroke za njihovo brezposelnost ter posledice, ki jih doletijo, ko enkrat pristanejo na Zavodu za zaposlovanje. Konec poglavja je naravnano bolj optimistično, ker navedem nekaj razlogov, ki govorijo v prid izobraževanju.

Zadnje poglavje opisuje razvoj aktivne politike zaposlovanja, ukrepe te politike ter programe, ki so na voljo slovenskim brezposelnim diplomantom. Razložim, kako se lahko brezposelna oseba vključi vanje, kateri ukrepi so ji na voljo, katere stroške dobi povrnjene in kako so pri

tem vključeni delodajalci. Poglavje se zaključuje z opisom učinkovitosti aktivne politike zaposlovanja za brezposelne diplomante.

1. TEORETIČNI VIDIKI TRGA DELA IN BREZPOSELNOST

1.1. Klasična politična ekonomija

Klasična politična ekonomija se je razvila v Angliji v 18. stoletju. Njena najbolj tipična predstavnik sta Adam Smith s svojo znamenito knjigo »Bogastvo narodov«, in David Ricardo, ki sta razvila pomembno razlago delovanja kapitalistične blagovne proizvodnje. Ta pravi, da je vrednost blaga odvisna oziroma določena z naravnimi deleži lastnikov produkcijskih faktorjev: delavci, kapitalisti in lastniki zemlje. Delavec mora produkt deliti s kapitalisti in lastniki zemlje (Norčič, 2000, str. 64). Razvita je bila teorija produkcijskih stroškov, omenjati se je začela tudi občasna brezposelnost, vendar ji niso posvečali mnogo pozornosti.

Smithovo področje raziskovanja se je nanašalo predvsem na zakone, ki vladajo na področju ustvarjanja in delitve bogastva narodov. Najpomembnejša dejavnika bogastva sta količina dela, ki se uporablja v proizvodnji, in produktivnost tega dela. Produktivnost je možno povečati predvsem z delitvijo dela, ki ugodno vpliva na povečanje spretnosti in urnosti delavcev, na krajšem času izdelave in možnosti uvajanja inovacij. Bogastvo premo sorazmerno vpliva na gibanje mezd. Čim večje je bogastvo, tem večje so mezde, ko bogastvo stagnira, stagnirajo tudi mezde. Povpraševanje po delavcih je odvisno od akumulacije kapitala in ustvarjenih dobičkov. To je bila podlaga za nastajanje mezdnega sklada in teorije o prebivalstvu, ki jo je do konca oblikoval Malthus.

1.2. Keynesianska teorija brezposelnosti

John M. Keynes (1883-1946) je v svojem najpomembnejšem delu Splošna teorija o zaposlovanju, obrestni meri in denarju ovrgel do tistega časa prevladujoče (na Sayevem zakonu temelječe) stališče, da tržno gospodarstvo samodejno dosega polno zaposlenost. Opazil je namreč, da tak sistem ni več zmožen v polni meri zaposliti vseh proizvodnih dejavnikov, ki so na razpolago. To se je najbolj kazalo v tem, da se je pojavila stalna brezposelnost, ki ni temeljila na prostovoljni osnovi, torej ni bila prostovoljna. Vzrok za to vrsto brezposelnosti je bilo nezadostno povpraševanje, v okviru katerega je Keynes največjo pozornost posvečal investicijskemu povpraševanju (Sušjan, 2003, str. 26). Zmanjšala se je zmožnost uporabe vseh prihrankov, ki so bili na razpolago, za investicije v nove proizvodne zmogljivosti. Tako je velik del dohodka ostal v blagajnah posameznikov, namesto da bi se pojavil na trgu kot učinkovito povpraševanje.

Dokazal je, da sta polna zaposlitev in dohodek, ki iz nje sledi, spremenljivki, in je njuna vsakokratna vrednost lahko zelo različna. In ni nujno, da vedno dajeta maksimalni output. S tem je meščanske teoretike prepričal, da ne obstaja avtomatični mehanizem, ki bi vedno zagotavljal polno zaposlitev.

Zavrnil je klasične predpostavke o fleksibilnosti cen in mezd. Le-te se praviloma spreminjajo navzgor, saj sindikati ne dovoljujejo zniževanja. Tako onemogočajo, da bi se ohranila določena kupna moč in s tem tudi celotno efektivno povpraševanje. To mora nadomestiti država s svojimi instrumenti prek monetarne politike s povečanjem količine denarja v obtoku, s fiskalno politiko, preko katere vpliva na proizvodne stroške in preraždelitev dohodka v korist nižjih slojev, ali pa gre sama v neposredno investiranje. Postati mora potrošnik. S tem pride v obtok nova količina denarja, ki poveča dohodke podjetjem in prebivalstvu in dvigne njihovo povpraševanje po potrošnih in investicijskih dobrinah. Zaradi tega se poveča zaposlitev. Če se to ne zgodi, lahko pričakujemo daljše obdobje brezposelnosti oziroma nedoseganja polne zaposlenosti v gospodarstvu.

Rešitev za čedalje večjo brezposelnost je Keynes videl tudi v organizaciji javnih del. Tudi v tem je bilo očitno njegovo zavzemanje za večanje državnih investicij v gospodarstvo (Norčič, 2000, str. 331-354).

Vendar se je s časom pokazalo, da njegove trditve veljajo le za primere, ko želi država doseči polno zaposlenost, inflacija pa ne pomeni posebnega problema. Zaposlenost je lahko visoka, prav tako gospodarska rast, vendar to ne more trajati v nedogled. Sčasoma izdatki presegajo potrebno velikost efektivnega povpraševanja in vodijo v inflacijo, mezde in sama inflacija pa postanejo ujete v spirali. Deflacijska politika lahko brezposelnost še bolj poveča, z njo pa tudi stopnjo inflacije. Pomembno je uporabiti ustrezno cenovno in dohodkovno politiko, temelječo na skrbi za gospodarsko rast in prilagoditi naraščajoče nominalne mezde cenovni ravni. Vendar se to tudi ni pokazalo za najbolj uspešno (Hudson, 1988, str. 12).

1.3. Neoklasična sinteza in brezposelnost

Problem brezposelnosti in inflacije, ki se je pojavila kot posledica keynesiansko vodene ekonomske politike, je skušala rešiti teorija, ki je združevala do najvišje stopnje razvito marginalistično ekonomsko analizo in razviti keynesianski sistem makroanalize. Najpomembnejši predstavnik te smeri je bil P. A. Samuelson. Izhajal je iz predpostavke, da je za učinkovito izkoriščanje proizvodnih možnosti še vedno potrebna Smithova nevidna roka, ki na področju menjave učinkovito opravlja svojo funkcijo.

Na trgu obstaja nepopolna konkurenca, ki včasih doseže razsežnosti monopola, velikokrat pa gre za mešani sistem zaradi obstoja tako zasebnega kot tudi državnega podjetništva. V primeru, ko gre za opuščanje starih panog ali modernizacije obstoječih, so potrebne

intervencije s strani države na trgu dela, da se zagotovijo minimalne plače, saj je tržna struktura velikokrat nepopolna.

Ponudba dela je po Samuelsonovem mnenju odvisna od števila prebivalcev, deleža poklicno zaposlenih, kvalitete delavcev, intenzivnosti dela in povprečnega števila delovnih ur na leto. Krivulja ponudbe je obrnjena nazaj, na kar vpliva učinek dohodka, ki z večanjem mezde pripelje do tega, da se delavec raje odloči za več prostega časa, kot da bi še povečal količino dela. Učinek dohodka prevlada nad učinkom zamenjave, kar zmanjša ponudbo dela. Na ponudbo vplivajo tudi delavci drugih kategorij, panog, ki jih pritegne visoka mezda. Pri tem se pojavlja vprašanje, če se lahko povečanje mezd uskladi s polno zaposlitvijo in s stabilnostjo cen.

Polna zaposlenost se doseže le redkokdaj, saj so možne številne vmesne ravni ravnotežne zaposlitve. Najbolj značilni ravni sta raven z deflacijsko vrzeljo in raven, ki ima inflacijsko raven. Deflacijska vrzel se pojavlja v fazah krčenja, ko pride do razkoraka med investicijami in veliko večjimi prihranki. Do inflacijske vrzeli pride, ko investicije pri polni zaposlenosti presegajo prihranke. V tem primeru proizvodne zmogljivosti ne dajo zadostne količine outputa, zato začnejo cene le-teh naraščati. Takrat se skuša z različnimi sredstvi ekonomske politike ustrezno spremeniti efektivno povpraševanje in agregatno ponudbo ustaliti na polno zaposlitveni ravni. Najpogosteje se uporabijo državni izdatki, spremenijo se davčne stopnje, vgradijo se avtomatski stabilizatorji, na razpolago so različna posojila, skratka veliko instrumentov, ki po Samuelsonovem mnenju privedejo do večje zaposlenosti in zmanjšanja inflacije (Norčič, 2000, str. 356-407). Kot se je kasneje pokazalo, so bile njegove napovedi preveč optimistične.

1.4. Monetarna razlaga brezposelnosti

Monetarizem je nauk, ki nasprotuje keynesianizmu. Neuspeh keynesianske politike, da reši problem inflacije in nezaposlenosti, je povzročil številne polemike med monetaristi in zagovorniki fiskalne politike. Postavlja se vprašanje, kaj je v sodobnem kapitalizmu ključni dejavnik, ki vpliva na ekonomsko aktivnost. Milton Friedman in njegovi somišljeniki so prepričani, da je tak dejavnik količina denarja v obtoku, ki določa nominalni domači dohodek

Monetaristi vztrajajo na neposredni zvezi med količino denarja v obtoku in cenami. Dopuščajo sicer, da znižanje količine denarja na kratek rok zniža tudi zaposlitev oziroma ekonomsko aktivnost, toda fleksibilne cene bodo spet pripeljale realne ekonomske količine na naravno raven polne zaposlitve. Na dolgi rok bo prav tako prišlo do samo kratkoročnega izmenjavanja med inflacijo in brezposelnostjo, ki traja največ le dve leti, potem pa se zopet ponovi ravnotežno stanje, ki ga določa naravna stopnja brezposelnosti (Norčič, 2000, str. 424-428).

Monetaristi nadaljujejo neoklasične ideje s pristopom izpraznitve trga, dodajo pa jim realne mezde. Osnova te razlage je ta, da takrat, ko se povpraševanje in ponudba izenačita, ni nezadovoljnih kupcev ali prodajalcev, cene pa ostanejo nespremenjene. Vendar vemo, da trg ni nikoli uravnotežen, kajti vedno ostajajo brezposelni delavci in prosta delovna mesta oziroma zmogljivosti.

Če država s fiskalnimi in monetarnimi ukrepi zvišuje nominalno efektivno povpraševanje, pride do tega, da delodajalci skušajo zaposliti več delavcev pri večji nominalni mezdi. Delavci nominalno večje mezde zamenjajo za realno povečanje mezd, saj nimajo razloga, da bi pričakovali višje cene, zato povečajo ponudbo dela na trgu. To povečanje je le začasno, saj kasneje spoznajo, da se je zvišala tudi splošna raven cen, ki zmanjša ponudbo dela na začetno raven. Brezposelnost lahko tako variira pod naravno stopnjo brezposelnosti le, če so delavci presenečeni ali zavedeni, da je vrednost njihovih mezd večja, kot pa v resnici je. Ker pa ljudje pravilno ocenjujejo pričakovano stopnjo inflacije, ne morejo biti zavedeni brez časovne omejitve, obstaja samo ena dolgoročna stopnja brezposelnosti.

Brezposelnost je po Friedmanovem mnenju posledica tržne nepopolnosti, stroškov pridobivanja informacij o prostih delovnih mestih in nemobilne delovne sile. Kako odpraviti te slabosti, priti do ravnovesja na trgu dela, pa Milton Friedman ni znal pojasniti, kakor tudi ne bistva same brezposelnosti (Hudson, 1988, str. 15-17).

1.5. Teorija racionalnih pričakovanj in brezposelnost

V začetku šestdesetih let prejšnjega stoletja se je začela uveljavljati tudi teorija racionalnih pričakovanj, ki je povezana z J.F. Muthom, ki je skušal pojasniti, zakaj ni nobena formula ali pravilo uspešno v napovedovanju cen vrednostnih papirjev na finančnih trgih, in je vse skupaj podobno »na slepo srečo potekajočemu procesu«. Dognal je, da se vse dosegljive informacije skoraj takoj vključijo v oblikovanje pričakovanj, s tem pa se želi nevtralizirati vsak sistematičen poskus intervencije v gospodarstvu (Norčič, 2000, str. 433-436).

R.E. Lucas mlajši, T.J. Sargent in N. Wallace so skušali ta dognanja uporabiti na trgu dela. Dodana je bila hipoteza, da so odstopanja od naravne stopnje brezposelnosti možna le na kratek rok. Priznali so, da ljudje nimajo popolnih informacij o prihodnjih dogodkih. Vendar to ne povzroča dolgoročne cikličnosti brezposelnosti in proizvodnje, saj vsi dobro poznajo ekonomsko teorijo, ki jim omogoča, da delujejo optimalno. Vse napake glede pričakovane inflacije bodo zato le kratkoročne. Vlada na stopnjo brezposelnosti ne more vplivati, ker so vse njene načrtovane aktivnosti popolnoma predvidljive. Na brezposelnost lahko vpliva le, če uporabi nepričakovane ukrepe.

Teorija racionalnih pričakovanj je zelo podobna neoklasičnim predhodnikom. Vendar ni več klasičnega razlikovanja med resničnim svetom in denarnimi trgi. Makroekonomija je medsebojno odvisen sistem trgov, ne pa niz trgov, ki se prek prilagodljivih cen neodvisno

praznijo. Nepričakovana sprememba količine denarja v obtoku ima na primer vpliv tako na brezposelnost kot tudi na output. Drugo razliko je opazil Arrow, ki je trdil, da noben ekonomski osebek ne jemlje cene kot dane, ne pozna izpraznitvenega vektorja, kot tudi ne mehanizma spreminjanja cen. Posameznik je soočen z nepopolnimi informacijami, negotovostjo in oblikovanjem pričakovanj, za razliko od klasične ekonomije, kjer prevladuje popolno znanje.

Brezposelnost v tem modelu ni problem, ker tudi ne more obstajati. Obstaja vera v popolno delovanje trga dela. Nastane lahko le, če mezde narastejo nad višino, pri kateri pride do izpraznitve trga. Ali pa so sindikati tako močni, da ne dovolijo padca mezd. Pojavi se takrat, ko delavci naredijo napako pri sprejemanju informacij, ki so napačne, in zavrnejo službo, ki bi jo sicer sprejeli.

Za to obdobje je bilo značilno padanje moči sindikatov, nižala so se nadomestila za primer brezposelnosti, tržno ravnovesje je bilo v nasprotju s tem, kar vemo o svetu, manjkalo je strokovne poglobljenosti v problem brezposelnosti. Vsak človek je deloval v skladu z lastnimi interesi, omejenim znanjem in delovanjem na slepo. Po tej teoriji bi morali imeti natančno znanje o svetu in matematični um. Te kritike govorijo proti teoriji racionalnih pričakovanj, vendar je kljub temu imela velik, mogoče celo najpomembnejši vpliv na ekonomijo po Keynesu (Hudson, 1988, str. 17-22).

1.6. Teorije iskanja zaposlitve

Začetnik teorij iskanja zaposlitve je Stigler, ki poudarja, da na trgu dela ne obstajajo popolne informacije, in da se posameznik mora potruditi, da pride do njih. Phelps, Mortenson, Holt in drugi so na podlagi tega razvili serijo esejev o novem mikroekonomskem pristopu k makroekonomiji. Želeli so razviti teorijo, ki bi bila skladna s hkratnim pojavom brezposelnih delavcev in nezapolnjenih delovnih mest, kot tudi z negativnim odnosom med spremembo mezde in brezposelnostjo.

Bistvo Phelpsove teorije je v tem, da ob danem stalnem razmerju med plačo v določenem podjetju in plačami v drugih podjetjih, znižanje stopnje brezposelnosti povzroči naraščanje odpovedi s strani zaposlenih. Ko odpovedi močno narastejo, bo podjetje skušalo povečati razmerje med svojimi plačami in plačami v drugih podjetjih, in s tem zaustaviti odhode. Več prostih delovnih mest prisili podjetje k večjemu prizadevanju za zapolnitev le-teh. Željeno razmerje med plačami je torej funkcija stopnje brezposelnosti in števila prostih delovnih mest. Višja stopnja zmogljivosti poveča verjetnost, da brezposelna oseba najde zaposlitev. Med recesijo se število razgovorov za delo zmanjša, prav tako pa se zmanjša intenzivnost iskanja dela (Hudson, 1988, str. 23).

Holt je skušal zagotoviti teoretično razlago Phillipsove krivulje. Poudarjal je specifičen problem pri višini sprejemljive plače, ki po njegovem mnenju pada z dolžino iskanja

zaposlitve. Če je plača, ki je delavcu ponujena nad zanj sprejemljivo plačo, bo delo sprejel, sicer pa ne. Čim dlje je posameznik nezaposlen, tem nižjo plačo bo pripravljen sprejeti. Osnova za določitev sprejemljive plače je plača na prejšnjem delovnem mestu, popravljena v skladu z delavčevimi priložnostmi za delo in s trajanjem brezposelnosti drugih delavcev.

Za zavračanje plače je Salop navedel različne vzroke. Zavrnil je predpostavko, da posamezniki primerjajo plačila na slučajen način. Iskalci zaposlitve imajo ponavadi vsaj nekaj informacij o priložnostih za delo v različnih podjetjih, ki jih uporabijo za razvrščanje. Potem sistematično začnejo z iskanjem, začenši s tistimi podjetji, ki ponujajo najboljše priložnosti.

Velika večina raziskav je bila usmerjena na delojemalce, kasneje pa so se preusmerili še na delodajalce. Mellow in Oi sta trdila, da imajo podjetja pri nadzoru delavcev visoke stroške. Zaradi tega skušajo zaposliti čim bolj izobraženo delovno silo, da jih minimizirajo. Večja podjetja si lahko privoščijo večje in boljše iskanje primernih zaposlencev.

Pojavile so se številne kritike te teorije, predvsem na račun tega, da poudarja samo stran brezposelnih, čeprav veliko ljudi menja zaposlitve, ne da bi bili brezposelni. Brezposelni bolj intenzivno iščejo službo kot tisti, ki so zaposleni. Modeli obravnavajo samo prostovoljno brezposelnost, ne upoštevajo pa tistih, ki so brezposelni zaradi pomanjkanja povpraševanja po izdelkih, ki so jih včasih izdelovali. Razlog za brezposelnost je po mnenju teorije iskanja zaposlitve v končni fazi samo pomanjkanje informacij o trgu dela (Hudson, 1988, str. 22-27).

1.7. Schumpetrova teorija strukturne brezposelnosti

Zagovorniki te teorije menijo, da strukturne spremembe močno vplivajo na množično brezposelnost. Spremembe v povpraševanju ali v proizvodnih tehnikah spremenijo strukturno povpraševanje po delu. Nekatera znanja postanejo nepotrebna, delavci s temi znanji pa ostanejo brezposelni, dokler se ne prekvalificirajo, preselijo v drug kraj ali v drugo dejavnost, ki potrebuje njihove sposobnosti.

V panogah, ki so v zatonu, so po Cloyevem mnenju mezde previsoke, zato povzročajo brezposelnost. Pool pa nasprotno meni, da brezposelnost nastane zaradi rastočih panog. Te nimajo dovolj zmogljivosti, da bi zaposlile delavce, ker so plače v ostalih panogah previsoke. Napredek in razlike v teoriji gospodarskih ciklov sta prinesla Kondratief in Schumpeter. Kondratief je analiziral razvoj dolgoročnih trendov v cenah in obrestnih merah. Ugotovil je, da obstajajo pol stoletni cikli, ki so ključnega pomena za ekonomski razvoj. Kot možne vzroke ciklov je navedel nova geografska odkritja, znanstvena odkritja in inovacije, periodične spremembe v proizvodnji zlata ter povratni vpliv vojn in revolucij na svetovno ekonomijo (Gilbert, 1989, str. 146).

Schumpeter je razložil te cikle v pogojih, ko skupek ali grozd glavnih inovacij privabi posnemovalce, pojavijo se manjši popravki, ki povzročajo nov val investicij in razvoja.

Podjetniki so ključna osebnost tega razvoja. Podjetnik ni inventor, izumitelj, ampak tisti, ki izume izvaja, oziroma uvaja in tako spremeni v inovacije (Bučar, 2001, str. 46). Inovacije se ne pojavljajo enakomerno skozi obdobje, ampak v sunkih, ki imajo sprva rušilni vpliv na splošno ekonomsko ravnotežje.

Na začetku jih uvajajo samo nekateri podjetniki. Povprašujejo po proizvodnih dejavnikih, katerih cene naraščajo, njihovi lastniki pa dobivajo višje dohodke. Iz teh dohodkov se razvije večje povpraševanje po ostalih dobrinah, katerih cene prav tako narastejo in povečujejo dohodke in dobičke. Nadpovprečni dobiček spodbudi posnemovalce in začne se proces razpršitve. Gospodarstvo zaradi povečanega povpraševanja preide v obdobje rasti. Pojavijo se proizvodi, ki so rezultat nove proizvodne funkcije. Trg postane nasičen, kar sčasoma povzroči nižanje dobičkov. Volja in pripravljenost podjetnikov za to, da bi uvajali inovacije in investirali, se zmanjša (Bučar, 2001, str. 49). Če ne pride do novega vala inovacij, ki bi prinesel nove tehnološke možnosti in povečal poslovna pričakovanja, brezposelnost proizvodnih dejavnikov naraste, gospodarstvo pa zaide v fazo stagnacije in recesije. Nove inovacije ponovijo proces od začetka, vendar novo ravnotežje nastane na višji ravni (Hudson, 1988, str. 27-34). Schumpeter spozna, da mora razvojno-raziskovalna dejavnost postati sestavni del podjetniške dejavnosti. Kajti inovacije zahtevajo sredstva in sistemski pristop. Vlaganja v raziskave in razvoj si zato lahko privoščijo le večja podjetja, ki imajo zadostno tržno moč, da rezultate razvoja in raziskav ustrezno spremenijo v proizvod ter si prek položaja na trgu zagotovijo ustrezno plačilo za vložen trud (Bučar, 2001, str. 201).

2. VRSTE BREZPOSELNOSTI

2.1. Vrste brezposelnosti

Ločimo več vrst brezposelnosti. Najprej je obravnavana prostovoljna brezposelnost, nato je na vrsti tehnološka, tej sledi odkrita, na koncu je razložena še prikrita vrsta brezposelnosti.

2.1.1. Prostovoljna brezposelnost

Prostovoljna brezposelnost je najbolje razložena v Sayevem modelu tržnega ravnovesja. Ko je trg v ravnovesju, lahko vsi, ki želijo delati, dobijo zaposlitev. Vendar le za normalne plače, ki so rezultat razmerja med ponudbo dela in povpraševanju po njem. Bistvo prostovoljne brezposelnosti pa je ravno v tem, da delavci niso pripravljeni delati za normalne plače. Sem sodijo tudi tisti, ki niso pripravljeni sprejeti dela za nižjo plačo, kot se njim zdi ustrezna, se niso pripravljeni preseliti v kraj, kjer so na voljo prosta delovna mesta, ali se niso pripravljeni prekvalificirati. Njihova svobodna volja ruši tržno ravnovesje.

O prostovoljni brezposelnosti se veliko razpravlja v zvezi z raznimi oblikami pomoči, ki so jih deležni brezposelni. Po mnenju nekaterih je ta pomoč previsoka, zato so delavci pri

iskanju zaposlitve bolj izbirčni in se ne zaposlujejo, brez velikega tveganja pa lahko pobegnejo iz zaposlitvenega kroga.

Klasični ekonomski model pokaže, da bo prišlo do brezposelnosti takrat, ko so mezde previsoke. Pri višjih mezdah več ljudi išče zaposlitev, delodajalci pa so pripravljeni zaposliti manjše število delavcev (Svetlik, 1985, str. 25-29). Ko sindikati izsilijo previsoke plače, se zmanjšajo dobički, ki omogočajo odpiranje novih delovnih mest, cene proizvodov se zvišajo, potrošnja se zmanjša. S tem delavski razred sam sebe izloča iz produkcijskega procesa.

2.1.2. Tehnološka brezposelnost

Brezposelnost nastaja zaradi inovacij, ki povzročajo vse hitrejša in neprekinjena strukturna sprememba v gospodarstvu. Kapital se zaradi inovacij hitreje akumulira v nove proizvodne veje, počasi pa se lahko iz njih umakne. Nove tehnologije in proizvodi se hitreje proizvajajo kot trošijo. To vpliva na opuščanje še do nedavnega perspektivnih proizvodenj. Uvajanje nove tehnologije tako povzroča vedno večjo odvečnost delavcev.

To se skuša omiliti z odpiranjem vedno novih področij dela. Prihaja do pretakanja delovne sile iz primarnega v sekundarni in nato v terciarni sektor. Vendar lahko pride do izrazito težkih posledic za zaposlovanje v primeru, ko nova tehnologija zamenja staro in se poveča produktivnost dela, hkrati pa ne omogoča kreiranja novih proizvodenj (Svetlik, 1985, str. 30-34).

O tem, kako nove tehnologije vplivajo na brezposelnost, ni enotnega mnenja. Analiza, ki sta jo opravila Fitoussi in Georgescu, kaže, da se dolgoročne amplitude nihanja brezposelnosti zmanjšujejo. To velja tako za maksimume kot tudi za minimume, kar pove, da minimalna stopnja brezposelnosti stalno raste, cikli pa postajajo vse krajši. Zaradi tega postane brezposelnost trajna. Podjetja ne proizvajajo več samo proizvodov v klasičnem smislu, ampak proizvajajo inovacije (Svetlik, 1985, str. 31).

2.1.3. Odkrita brezposelnost

Obstaja več vrst odkrite brezposelnosti, odvisne pa so od trenutnega povpraševanja po delu in trenutne ponudbe dela, pri tem pa se upoštevajo le registrirani iskalci zaposlitve. Delimo jo na tri vrste: frikcijsko, strukturno in brezposelnost zaradi premajhnega povpraševanja.

Frikcijska brezposelnost se pojavlja zaradi stalnega menjavanja zaposlitve prebivalcev, ki so normalno zaposleni, težijo pa k spremembam delovnega okolja. Je tako rekoč neizogibna, saj je le teoretično možno, da imajo vsi, ki se pojavljajo na trgu dela, popolne informacije o prostih delovnih mestih in o iskalcih zaposlitve (Svetlik, 1985, str. 35). Delavci izbirajo delovna mesta, ki jim najbolj ustrezajo, prav tako delodajalci. Takšna zaposlitev je samo začasna, traja lahko od enega dneva do nekaj mesecev in predstavlja le obdobje med dvema stalnima zaposlitvama. Je plod prostovoljnih odločitev posameznikov in ni vezana na gospodarske razmere, torej je prostovoljna (Setnikar Cankar, Hrovatin, 2000, str. 166).

Do strukturne brezposelnosti prihaja zaradi gospodarskega razvoja, ko določeni sektorji ali panoge hitro rastejo, druge pa nazadujejo in odpuščajo. Pojavljati se začnejo tudi nove panoge. Pride do tega, da delovne sposobnosti iskalcev zaposlitve ne ustrezajo prostim delovnim mestom, delovna mesta pa tudi niso prilagojena sposobnostim ljudi. Strukturno brezposelni se težko in počasi prilagajajo novim razmeram na trgu, še posebej če gre za starejše ljudi. Strukturna brezposelnost je velikokrat dolgotrajna zaradi potrebnega časa, da se ljudje vključijo v aktivne politike zaposlovanja, da se usposobijo za nova delovna opravila in nove zaposlitve.

Brezposelnost zaradi premajhnega povpraševanja je utemeljil Keynes, zato jo mnogi imenujejo tudi Keynesova brezposelnost. Nastane zato, ker akumulacija dohodka ni usmerjena niti v potrošnjo niti v investicije. Pride do stagnacije gospodarske aktivnosti, stopnja rasti BDP nazaduje, zmanjša se povpraševanje po delu. Brezposelnost se lahko pojavi med vsemi kategorijami zaposlenih ne glede na vrsto dela. Gre za vrsto občasne brezposelnosti, za posledico gospodarske recesije, ki izgine z oživiljanjem gospodarskega delovanja. Imenuje se tudi ciklična brezposelnost.

Premajhno povpraševanje se lahko pojavi tudi v času razcveta nekega gospodarstva. Ni odvisno samo od ciklov, traja pa tudi daljše obdobje. Nastopi zaradi visokega naravnega prirastka prebivalstva, deagrariacije, neustrezne strukture investicij, hitrega tehnološkega napredka. V tem primeru govorimo o brezposelnosti zaradi neskladne rasti (Svetlik, 1985, str. 36-37).

2.1.4. Prikrita (latentna) brezposelnost

Predstavlja zaposlene, ki imajo zaposlitev, vendar ničesar ne prispevajo k bruto domačemu proizvodu, saj na delovnem mestu ne delajo vsaj nekaj ur. Sem sodijo tudi tisti, ki hočejo biti boljše, bolj produktivno ali dalj časa zaposleni, in brezposelni, ki aktivno ne iščejo zaposlitve, pa bi se kljub temu želeli zaposliti. Natančnih podatkov o številu te vrste brezposelnih ni, obstajajo samo ocene.

3. ANALIZA BREZPOSELNOSTI DIPLOMANTOV V SLOVENIJI

3.1. Merjenje brezposelnosti

V večini evropskih držav se na področju merjenja brezposelnosti uporabljata dve različni metodi. To sta:

- registrsko merjenje brezposelnosti
- anketa o delovni sili

Obe metodi dajeta različne rezultate, kar pa ne pomeni, da je eno ali drugo merjenje brezposelnosti napačno ali slabo. Gre le za dve različno opredeljeni metodologiji, v katerih je brezposelnost različno opredeljena.

3.1.1. Registrsko merjenje brezposelnosti

Register iskalcev zaposlitve zajema vsako osebo, ki je brez zaposlitve in je kot iskalec zaposlitve prijavljena na Zavodu za zaposlovanje. Stopnja registrirane brezposelnosti diplomantov tako predstavlja delež registriranih brezposelnih oseb – diplomantov v aktivnem prebivalstvu. Aktivno prebivalstvo sestavljajo vse zaposlene osebe, samozaposleni in brezposelni (Domadenik, 1994, str. 331).

V Sloveniji so registrirani brezposelni diplomanti osebe (Bregar, Ograjenšek, Bavdaž, 1999, str. 121):

- registrirane kot brezposelne na Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje
- nimajo zaposlitve in niso zaposlene
- niso lastniki ali solastniki podjetja, v katerem bi v zadnjem letu ustvarjali dohodek za preživljanje
- niso lastniki, zakupniki ali uporabniki drugih nepremičnin, s katerimi se lahko preživljajo
- nimajo nobenih drugih virov rednih dohodkov za preživljanje

3.1.2. Anketno merjenje brezposelnosti

Anketa o delovni sili je anketno statistično spremljanje aktivnosti prebivalstva, ki temelji na izbranem vzorcu gospodinjstev. Od leta 1997 se izvaja četrtletno. Metodološko je usklajena s priporočili ILO (International Labour Organization) in z zahtevami Eurostata glede izvedbe te ankete v državah Evropske unije.

Mednarodni standardi brezposelnosti definirajo kot stanje "popolnoma brez dela" v določenem časovnem obdobju. Za zaposlenega se šteje vsak, ki je v tem obdobju delal vsaj eno uro za plačilo ali družinsko dobrobit, ne glede na formalni status. To pomeni, da je diplomant, ki je v določenem tednu priložnostno delal samo eno uro za plačilo, uvrščen med zaposlene, čeprav je registriran kot iskalec zaposlitve (Domadenik, 1994, str. 309). Aktivno prebivalstvo sestavljajo tako zaposleni in brezposelni. Brezposelne osebe so po tej metodologiji obravnavane kot osebe, ki (Bregar, Ograjenšek, Bavdaž, 1999, str. 120):

- v zadnjem tednu pred anketiranjem niso delale (niso bile zaposlene ali samozaposlene in niso opravile nikakršnega dela za plačilo)
- so takoj (v naslednjih dveh tednih) pripravljene sprejeti delo
- so že našle delo, vendar ga še ne opravljajo, ampak ga bodo po anketiranju.

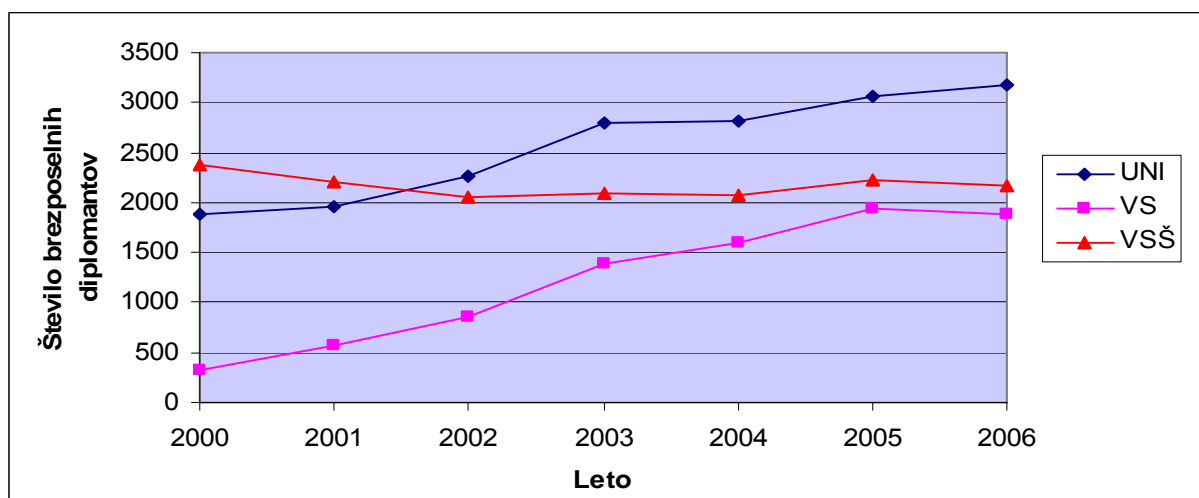
3.2. Registrirana brezposelnost diplomantov v Sloveniji

Slovenska ekonomija se razvija v smeri tehnološko zahtevne in storitveno naravnane ekonomije, kar predpostavlja potrebo po visoko usposobljeni delovni sili. Povpraševanje po

prav takšnem delu se dejansko v zadnjih nekaj letih povečuje. Vsem opisanim pogojem navkljub pa se določen del ljudi z najvišjimi stopnjami izobrazbe ne zaposluje, temveč se sooča z brezposelnostjo.

Za analizo brezposelnosti diplomantov v Sloveniji bom uporabila podatke od konca leta 2000 do 2006, in sicer zato, ker je okoli leta 1997 prišlo do sprememb v izobraževalnem sistemu, ko so se nekatere višje šole preoblikovale v visoke, in je bilo za pričakovati, da bodo okrog leta 2000-2001 na trg dela prišli prvi diplomanti visokih šol, s tem pa tudi prvi brezposelni.

Slika 1: Gibanje števila registrirane brezposelnosti diplomantov v Sloveniji na dan 31.12. v obdobju 200-2006

Vir: Registrirana brezposelnost v Sloveniji po stopnji in skupinah poklicne oziroma strokovne izobrazbe, 2007.

Na Sliki 1 lahko opazimo, da je bilo konec leta 2000 brezposelnih 2376 diplomantov ali 2,3 % vseh brezposelnih (Tabela 4 v prilogi), ki so končali višješolsko strokovno izobraževanje (VŠŠ) in dosegli šesto stopnjo izobrazbe. Njihovo število se je zmanjševalo, predvsem zaradi sprememb v izobraževalnem sistemu, ko je prišlo do ukinitve nekaterih višjih šol, do leta 2002, ko je doseglo minimum 2049 registrirano brezposelnih (2,1 % vseh), od tega leta naprej pa je začelo počasi naraščati zaradi nasprotnega vzroka – novih študijskih smeri, vse do konca leta 2005, ko je Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje zabeležil 2232 brezposelnih diplomantov, kar je predstavljalo 2,4 % vseh brezposelnih oseb. Konec leta 2006 pa je bilo brezposelnih 2161 diplomantov šeste stopnje, oziroma 2,8 % vseh brezposelnih.

Brezposelnost diplomantov sedme stopnje (visokošolski in univerzitetni dodiplomski študij) se je gibala s tendenco naraščanja. Tako je bilo konec leta 2000 registriranih 317 brezposelnih diplomantov visokih šol – VS (0,3 % vseh brezposelnih), in je počasi naraščalo do konca leta 2005, ko je bilo registrirano 1931 brezposelnih oseb (2,1 % vseh), konec leta 2006 pa je malenkostno padlo na 1880 brezposelnih diplomantov visokih šol, oziroma 2,4 % vseh registriranih iskalcev zaposlitve.

Število brezposelnih diplomantov univerzitetnega študija (UNI) je vseskozi naraščalo, prav tako je rasel tudi njihov delež med vsemi brezposelnimi. Konec leta 2000 je bilo registrirano 1880 iskalcev zaposlitve (1,8 % vseh), do konca leta 2006 pa je to število naraslo na 3168 brezposelnih oseb ali 4 % vseh, kljub temu, da se je število vseh brezposelnih zmanjšalo za 14272 oseb glede na leto 2005.

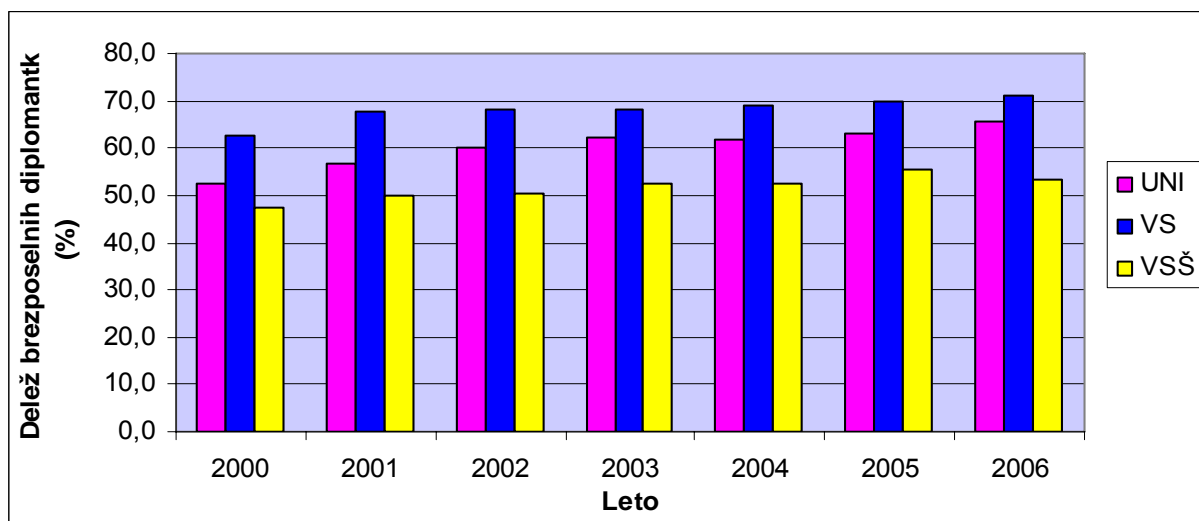
V naslednjih letih lahko pričakujemo, da bo število brezposelnih diplomantov še naraslo, saj se odpirajo nove višje šole, fakultete, primanjkuje pa primernih delovnih mest. Postavlja se vprašanje, ali bodo mogoče diplomirane sobarice pospravljale hotelske sobe. In kako bodo plačane.

3.3. Spolna struktura registrirano brezposelnih diplomantov

Uravnotežena zastopanost moških in žensk je nujen pogoj za demokracijo v sodobni demokratični družbi. Žal so ženske kljub prodiranju načela enakosti in načela enakih možnosti še vedno premalo zastopane pri samih procesih odločanja na političnem, gospodarskem, družbenem in kulturnem področju (Kozmik, Salecl, 1999, str. 34). Dejansko jim velikokrat niso zagotovljene enake možnosti za zaposlitev, varstvo pred odpuščanjem, možnostjo vrnitve na delovno mesto po porodniškem dopustu, združljivostjo poklicnega in družinskega življenja. Obravnavane so kot nezanesljive zaradi rojevanja in nege otrok, zato delodajalci raje izberejo moškega. Praviloma so soočene z večjim številom vlog (žena, mati, hči, podjetnica, gospodinja), ki so vsaj časovno težko uskladjive, vendar pa so obenem tudi socializacijsko bolj opremljene za prenašanje teh bremen (Mrgole Jukič, 2000, str. 326-328).

Slika 2 ne kaže nič spodbudnega za nežnejši spol, saj je razvidno, da delež brezposelnih diplomantk za vse tri vrste študija vseskozi narašča in dosega zaskrbljujoče razsežnosti. Izjema sta leti 2000, ko je bil delež pri višješolskem študiju manjši od deleža moških ter 2001, ko je bil izenačen, v ostalih letih pa je vseskozi večji od deleža moških. Razlike v brezposelnosti med spoloma so najmanjše ravno pri tej vrsti študija, tako je delež brezposelnih diplomantk v letih 2000-2006 porasel za 5,9 odstotnih točk in konec leta 2006 pristal na 53,2 %. Delež brezposelnih diplomantk univerzitetnega študija je konec leta 2000 znašal 52,4 %, do konca leta 2003 je narasel na 62,4 %, naslednje leto je malenkostno padel na 61,6 %, do konca leta 2006 pa je dosegel 65,5 %. Pri visokošolskem študiju je začetni delež brezposelnih diplomantk znašal 62,8 %, končni pa 71,1 %, kar pomeni, da je v šestih letih narasel za 8,3 odstotne točke. Navedeno pomeni, da okrog 2/3 UNI in VS diplomantk išče službo po koncu šolanja. S tem se znova potrjuje dejstvo, da je izobrazena moška delovna sila bolj zaželeno. Glede na manjši delež brezposelnih diplomantk višješolskega študija bi lahko tudi sklepali, da imajo ti programi več programov, ki so bolj namenjeni moškim.

Slika 2: Delež žensk v registrirani brezposelnosti diplomantov v Sloveniji na dan 31.12. v obdobju 2000-2006

Vir: Registrirana brezposelnost v Sloveniji po stopnji in skupinah poklicne oziroma strokovne izobrazbe, 2007; lastni izračuni.

Na državni ravni obstajajo različni organi, ki skušajo reševati problem naraščanja brezposelnosti žensk: Komisija Državnega zbora RS za peticije ter za človekove pravice in enake možnosti, Urad Vlade RS za enake možnosti, Zagovornica enakih možnosti žensk in moških, koordinatorice in koordinatorji za enake možnosti v samoupravnih lokalnih skupnosti, komisija za uveljavitev vloge žensk v znanosti. Od leta 2004 tudi vsi programi aktivne politike zaposlovanja enakost spolov uvajajo kot horizontalni pristop, kar pomeni, da je v okviru vsakega ukrepa določen delež žensk, ki morajo biti vključene v ukrep, in da so ženske ena izmed osnovnih ciljnih skupin, glede na katere se meri uspešnost in učinkovitost ukrepov (Četrto periodično poročilo RS, 2005, str. 8, 39).

3.4. Starostna struktura registrirano brezposelnih diplomantov

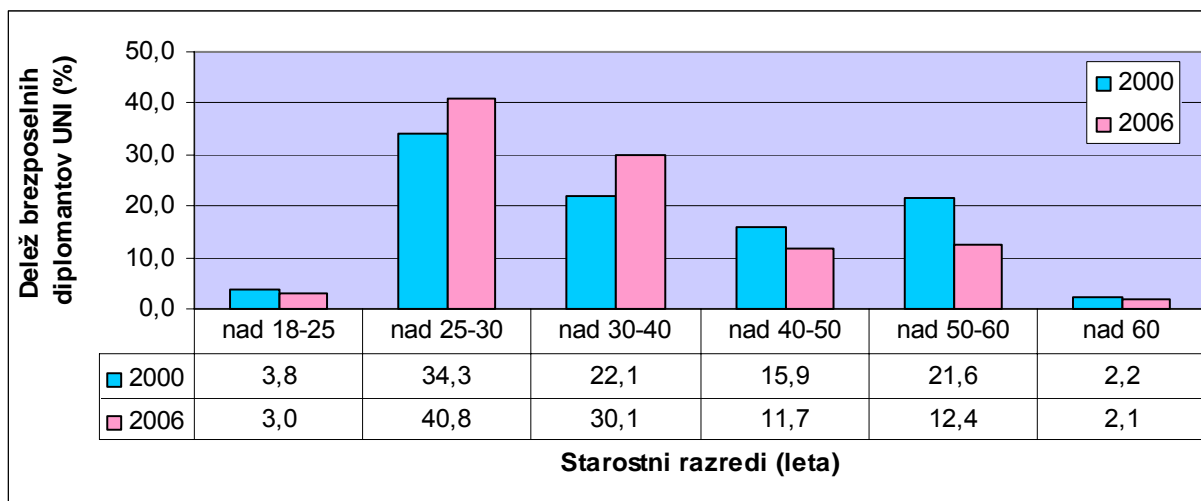
Na slikah, ki prikazujejo starostne strukture, opazimo, da se struktura brezposelnih diplomantov glede na vrsto študija nekoliko razlikuje. Za višješolski strokovni študij (Slika 4 v prilogi) je značilno, da tako v letu 2000 kot v 2006 prevladujejo brezposelni v starostnem razredu nad 50-60 let (39,1 % - 928 oseb oziroma 33,7 % - 728 oseb), sledi jim razred nižje – nad 40-50 let (21,6 % - 514 oseb oziroma 23,6 % - 511 oseb), tretji po deležu brezposelnih je razred nad 30-40 let (18,5 % - 439 oseb oziroma 21,1 % - 456 oseb). Za 1,4 odstotne točke se je povečal delež brezposelnih v starostnem razredu do 25 let, za 3 odstotne točke pa delež v razredu nad 60 let, medtem ko je delež v razredu nad 25-30 let padel iz 15,1 % na 11,4 % vseh brezposelnih diplomantov višjih šol, ali drugače povedano, iz 358 oseb na 246.

V strukturi je vse več starejših oseb, pred katere se postavlja zahteva po podaljševanju delovne aktivnosti, saj so številne družbeno-ekonomske spremembe in gospodarska kriza v devetdesetih povzročile množičen prehod starejših iz zaposlenosti v neaktivnost ali

brezposelnost. Na ekonomsko aktivnost starejših vplivajo tudi dolgoročni demografski trendi staranja slovenskega prebivalstva. Posledice pa so lahko trojne: zmanjšuje se kontingent delovno sposobnega prebivalstva in posledično tudi število aktivnega prebivalstva, to aktivno prebivalstvo se stara, povečuje se število upokojencev. V pričakovanju zaposlitve starejši postajajo še starejši in s tem pri delodajalcih vse manj zaželeni. Za njih v Sloveniji pomeni brezposelnost zelo pogosto dokončno prekinitev delovne aktivnosti (Olenik, 2003, str. 31).

Slika 5 v prilogi prikazuje starostno strukturo brezposelnih diplomantov visokih šol za konec leta 2000 in 2006. Razvidno je, da je bil delež brezposelnih konec leta 2000 v starostnih razredih nad 18-25 in nad 25-30 skoraj enak (39,4 % oziroma 32,2 %), konec leta 2006 pa je v prvem razredu le še 8,6 % ali 161 oseb, v drugem pa že 55,7 % (1048) brezposelnih diplomantov, kar pomeni, da so brezposelni postali starejši. To potrjuje tudi dejstvo, da se je povečal tudi delež diplomantov v starostnem razredu nad 30-40, in sicer iz 14,5 % na 22,4 % vseh, ali iz 46 oseb na 421, malenkostno pa tudi delež v razredu nad 50-60 let - za 1,5 odstotne točke (105 oseb). Število brezposelnih diplomantov v starostnem razredu nad 40-50 let je naraslo iz 29 na 137, gledano v odstotkih pa se je v letu 2006 zmanjšalo za 1,8 odstotne točke v primerjavi z letom 2000. Najmanjši delež brezposelnih v obeh letih predstavljajo najstarejši, ki so stari nad 60 let, njihov delež je konec leta 2000 znašal 0,6 %, konec leta 2006 pa je bil malo manjši - 0,4 %.

Slika 3: Primerjava starostne strukture brezposelnih diplomantov sedme stopnje – univerzitetni študij v Sloveniji na dan 31.12. za leti 2000 in 2006

Vir: Registrirana brezposelnost v Sloveniji po stopnji in skupinah poklicne oziroma strokovne izobrazbe, 2007; lastni izračuni.

Starostna struktura registrirano brezposelnih diplomantov univerzitetnega študija za leti 2000 in 2006 je razvidna iz Slike 3. Konec leta 2000 je bilo največ brezposelnih diplomantov v starostnem razredu nad 25-30 let – 644 oseb ali 34,3 %, kar lahko pomeni predpostavko, da jih je največ tudi diplomiralo v tem starostnem obdobju. Sledi starostni razred nad 30-40 let, v katerem je bilo 22,1 % vseh diplomantov (416), malenkostno manj pa jih je bilo v razredu nad

50-60 let – 407 oseb ali 21,6 %. 15,9 % (299) diplomantov je spadalo v razred nad 40-50, 3,8 % pa do starosti 25 let. Nad 60 let je bilo starih 2,2 % brezposelnih diplomantov univerzitetnega študija. Do konca leta 2006 sta se deleža v razredih do 25 in nad 60 let le malenkostno spremenila, prišlo pa je do večjih sprememb v razredu nad 25-30 let, kjer je delež narasel na 40,8 % (1291 oseb), ter v razredu nad 30-40 let, v katerem delež brezposelnih znaša 30,1 %, v številu pa 953 oseb. Sklepamo lahko, da so diplomanti postali manj pridni in kasneje diplomirali ali pa se le starajo, medtem ko čakajo na zaposlitev. Delež v starostnem razredu nad 40-50 let se je v primerjavi z letom 2000 zmanjšal za 4,2 odstotne točke in pristal na 11,7 %, oziroma 371 oseb.

3.5. Struktura brezposelnih diplomantov po poklicih in njihovo trajanje brezposelnosti

Analiza brezposelnosti diplomantov po poklicih je narejena po Šifrantu poklicne in strokovne izobrazbe, ki ga uporablja Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, na dan 31.12.2006, upoštevane pa so skupine strokovne izobrazbe, kjer gre za nad 100 registrirano brezposelnih znotraj posamezne skupine. V tej verziji so vsi nazivi, ki se pridobijo na višjem strokovnem in visoko strokovnem izobraževanju ter vsi spremenjeni strokovni naslovi univerzitetnega izobraževanja. Šifrant je ohranil vse stare nazive strokovne izobrazbe, veljavne pred sprejemom nove šolske zakonodaje.

Na trajanje brezposelnosti vplivajo strukturni dejavniki trga dela, ki jih razdelimo na organizacijo trga dela (npr. Uradi za delo), demografsko sestavo, sposobnosti in zaposlitvene omejitve ter želje brezposelnih, da aktivno iščejo delo, ter razpoložljivost nadomestil za brezposelne (Senjur, 1993, str. 265). Za analizo trajanja brezposelnosti diplomantov sem uporabila podatke Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje, ki uporablja povprečen čas trajanja brezposelnosti v mesecih, pri posameznih poklicih pa je naveden v oklepajih. Pri tem moramo upoštevati dejstvo, da je možno, da se dejanski čas trajanja brezposelnosti razlikuje od povprečnega časa trajanja zaradi števila brezposelnih oseb po posameznih poklicih.

3.5.1. Višješolski strokovni študij

Ekonomisti

Med ekonomisti je bilo konec leta 2006 največ komercialistov – 161 (14), sledijo ekonomisti za analize in planiranje – 136 (34), ekonomisti za komercialno dejavnost – 129 (24,8), ekonomisti za denarništvo, finance in računovodstvo – 75 (16,3), ekonomisti za mednarodne ekonomske odnose – 42 (21), ekonomisti za turizem – 37 (27,9). Med brezposelnimi je tudi nekaj ekonomistov za transport in logistiko ter računovodje za manjše družbe, samostojne podjetnike in zavode.

Vzgojitelji in učitelji

Med njimi prevladujejo učitelji razrednega pouka – 41 (17,1), vzgojitelji predšolskih otrok – 36 (19,3), predmetni učitelji za družboslovne predmete – 9 (30), vzgojne predmete – 7 (41,3), angleški jezik – 8 (35,6), telesne vzgoje – 15 (16,2), geografije – 7 (50,3), likovne vzgoje – 7

(32,7), kemije – 6 (50,3), slovenski jezik – 5 (10,2). V to skupino sodijo tudi predmetni učitelji za strokovne predmete, srbohrvaški jezik, matematike, zgodovine, umetnostne zgodovine, sociologije, tehnične vzgoje, učitelj za duševno prizadeto mladino.

Strojniki in mehaniki

Največ je inženirjev strojništva – 126 (30,4), inženirjev strojništva za tehnologijo – 4 (13,3), za energetiko – 3 (32,3), za kmetijstvo – 2 (8,5). V manjšini so inženirji strojništva za letalstvo in konstrukterstvo.

Pravniki

Brezposelnih registriranih pravnikov je bilo konec leta 2006 106 (29,4), pravnikov notranjih zadev pa 2 (14,5).

Administratorji in sorodni

Sem sodijo višji upravni delavci – 128 (26,4), poslovni sekretarji (višji) – 100 (12,3), poslovni sekretarji – 108 (12,3).

Organizatorji in sorodni

Največ je bilo organizatorjev dela – 86 (20,9), varnostnih inženirjev – 24 (14,2), organizatorjev informatikov – 12 (32,5), nekaj pa tudi ekonomistov informatikov, informatikov, programskih inženirjev.

3.5.2. Visokošolski študij – vsi s predpono diplomirani

Ekonomisti

Konec leta 2006 je bilo registrirano naslednje število diplomiranih: ekonomist – 526 (10,3), organizator-menedžer – 109 (10,3), organizator turizma – 59 (8,7), ekonomist za management – 21 (21,1), ekonomist za marketing – 14 (25), ekonomist za turizem – 12 (11,4), ekonomist za podjetništvo – 11 (13,3). Nekaj je bilo tudi inženirjev organizacije turizma, ekonomistov za zunanjo trgovino, računovodstvo, poslovno logistiko, menedžerjev in ekonomistov za podjetniško informatiko.

Pridelovalci hrane in živinorejci

V tej skupini so prevladovali diplomirani inženirji agronomije in hortikulture – 34 (10,2), inženirji agronomije – 34 (18,4), inženirji zootehnike – 25 (11,9), inženirji kmetijske tehnike – 6 (15,7).

Poklici za socialno varnost

Brezposelnih diplomiranih socialnih delavcev je bilo konec leta 2006 153, ki so v povprečju čakali na zaposlitev 12 mesecev.

Administratorji in sorodni

Brezposelnih diplomiranih upravnih organizatorjev, ki so prijavljeni na Zavodu, je bilo 246, na zaposlitev pa so čakali povprečno 13,2 meseca.

Poklici v zdravstvu

V tej skupini poklicev je bilo največ brezposelnih medicinskih sester – 45 (5,2), sledili so delovni terapevti – 23 (7,2), sanitarni inženirji – 21 (6,9), fizioterapevti – 7 (1,7), babice – 6 (6,3), zdravstveniki – 1 (2).

Tekstilci in izdelovalci oblačil

Sem sodijo inženirji tekstilstva – 39 (12,7), inženirji konfekcijske tehnike – 21 (14,1), inženirji tekstilne tehnologije – 9 (12,1), inženirji tekstilne tehnike – 6 (10,5), inženirji konfekcijske tehnologije – 5 (6,6).

Razno

Brezposelnost je prizadela tudi diplomirane inženirje tehnologije prometa – 47 (10,1), inženirje prometa – 26 (16), inženirje pomorstva – 10 (15,2), varstvoslovce – 34 (10,4), vzgojitelje predšolskih otrok – 41 (5,7).

3.5.3. Univerzitetni študij – vsi s predpono univerzitetni diplomirani

Ekonomisti

Konec leta 2006 je bilo brezposelnih 381 (14,7) univerzitetnih diplomiranih ekonomistov, 23 (12) ekonomistov za mednarodne ekonomske odnose, 19 (24,2) ekonomistov za komercialno dejavnost, 14 (16,1) ekonomistov za finance in bančništvo, 12 (15,3) ekonomistov za denarništvo-finance, 4 (24,8) ekonomisti informacijsko-upravljalne smeri. Med brezposelnimi so bili tudi ekonomisti za transport-logistiko in ekonomist specialist.

Družboslovci

Diplomiranih sociologov je bilo 89 (11,2), 94 (9,6) politologov, 48 (13,1) komunikologov, 45 (10,3) psihologov, 45 (10,4) pedagogov, 45 (12,4) zgodovinarjev, 44 (26,1) novinarjev, 34 (11,6) filozofov, 32 (14,8) geografov, 29 (12,4) kulturologov, 28 (22,4) umetnostnih zgodovinarjev, 28 (13) sociologov kulture, 21 (12,7) etnologov in antropologov kulture, 15 (29,9) politologov za družbeno politiko, 14 (23,4) arheologov, 13 (32,6) sociologov analitsko-teoretske smeri, 8 (11,6) sociologov kadrovsko-menedžerske smeri. Etnologi, sociologi za družboslovno informatiko, politologi za mednarodno politiko in obramboslovci so bili v manjšini.

Profesorji

78 (9,2) je bilo brezposelnih profesorjev športne vzgoje, 68 (11,4) profesorjev slovenščine, 53 (6) profesorjev razrednega pouka, 51 (7,9) nemščine, 49 (19,6) zgodovine, 36 (11,2) sociologije, 31 (9,7) angleščine, 25 (10,6) geografije, 21 (12,4) likovne vzgoje, 16 (16,1) biologije, 12 (14,8) francoščine, 12 (28,7) umetnostne zgodovine, 10 (1,6) matematike, 9

(62,4) jezika s književnostjo, 8 (10,5) španščine. Med brezposelnimi so bili tudi profesorji za družboslovne predmete, za vzgojne predmete, ruščine, latinščine, grščine in primerjalne književnosti-literarna teorija.

Pravniki

Brezposelnih diplomiranih pravnikov je bilo konec leta 2006 293, na zaposlitev pa so v povprečju čakali 10,9 mesecev.

Likovniki in oblikovalci

Inženirjev arhitekture je bilo brezposelnih 70 (24,2), akademskih slikarjev 41 (25,2) in inženirjev krajinske arhitekture 10 (13).

Pridelovalci hrane in kmetijci

Med njimi so prevladovali inženirji kmetijstva – 38 (17,9), živilske tehnologije – 38 (14,7), agronomije – 33 (13,8), zootehniko – 20 (19,4) ter živilske tehnologije-specialist – 3 (5,7).

Razno

Na Zavodu za zaposlovanje je bilo prijavljenih tudi 98 (6) upravnih organizatorjev, 67 (25,1) inženirjev strojništva, 45 (16) inženirjev elektrotehniko, 33 (16) inženirjev kemijske tehnologije, 32 (10,8) doktorjev veterinarske medicine, 32 (8,7) biologov, 31 (14,8) teologov, 29 (18,8) inženirjev tekstilne tehnologije, 26 (9) inženirjev tehnologije prometa, 18 (10,4) mikrobiologov.

Vsi, ki so na Zavodu za zaposlovanje prijavljeni več kot 12 mesecev, so dolgotrajno brezposelni in ne glede na to, pri katerih socialnih skupinah in v kakšnem obsegu se pojavlja ta brezposelnost, dolgotrajno brezposelni predstavljajo eno najbolj resnih socialnih vprašanj s področja zaposlovanja, saj so v primerjavi z drugimi skupinami brezposelnih bolj izpostavljeni socialni in ekonomski izoliranosti, za delodajalce so nezanimivi in odvisni od različnih oblik socialnih pomoči, ali pa so obsojeni na družbeno škodljivo vedenje (Olenik, 2003, str. 32-33). Na Sliki 6 v prilogi lahko tako vidimo, da je bila konec leta 2006 v Sloveniji kar dobra polovica vseh registrirano brezposelnih dolgotrajno brezposelnih, s tem pa izpostavljena velikim socialnim in ekonomskim problemom.

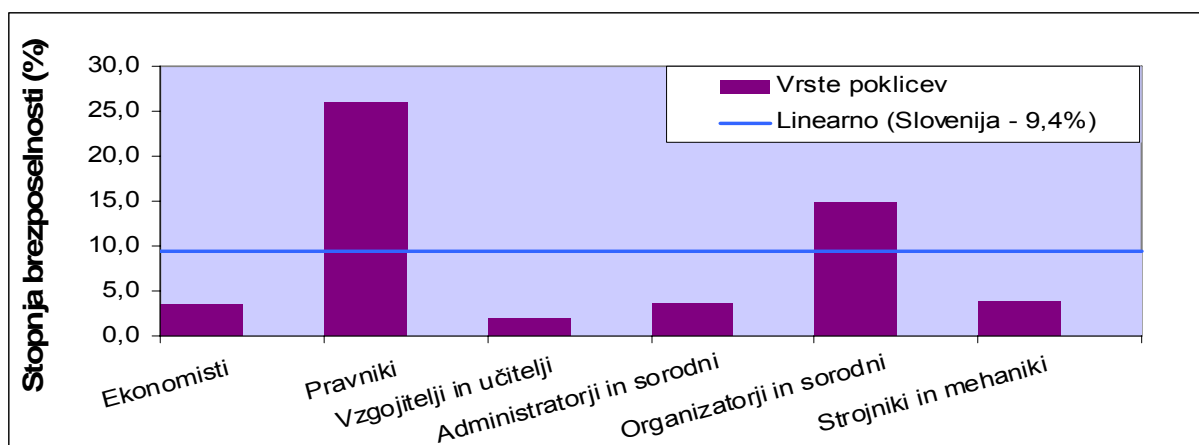
3.6. Stopnje brezposelnosti po skupinah strokovnih poklicev

Za medsebojno primerjavo brezposelnosti diplomantov po področjih oziroma skupinah strokovnih poklicev je najbolje uporabiti stopnje brezposelnosti, ki se računajo kot razmerje med številom brezposelnih po posameznih področjih študija in številom aktivnih prebivalcev istega študija ali skupine strokovnih poklicev. Analizirani podatki se nanašajo na konec leta 2006, zaradi razpoložljivosti podatkov pa so razdeljeni v dve skupini, za višješolski strokovni študij ter skupaj za visokošolski in univerzitetni. Razdelila sem jih po lastni presoji, po približno logičnih skupinah, zato so možna manjša odstopanja od kakšne druge analize. Pri

razlagi moramo upoštevati še dejstvo, da se lahko zgodi, da na primer zaposleni diplomirani ekonomist opravlja delo ekonomskega tehnika oziroma delo, ki je nekaj stopenj nižje.

Najvišjo stopnjo brezposelnosti v skupini višješolskega strokovnega študija so konec leta 2006 (Tabela 8 v prilogi) dosegli pravniki – skoraj 26 %, sledijo jim organizatorji in sorodni s 14,9 – odstotno stopnjo brezposelnosti, ekonomisti, ki so velikokrat najbolj na udaru, pa so pridelali le 3,4 odstotka, in so v skupini višješolskega študija med tistimi z najnižjo stopnjo, za njimi so le vzgojitelji in učitelji z 1,9 – odstotno brezposelnostjo. Če te stopnje primerjamo s povprečno stopnjo brezposelnosti v Sloveniji, ki je konec leta 2006 znašala 9,4 % - Slika 7, ugotovimo, da so pravniki ter organizatorji in sorodni poklici dosegli izjemno nadpovprečno stopnjo brezposelnosti, medtem ko so ostale štiri skupine poklicev bile v relativno dobrem položaju, in se povprečni stopnji niso niti približale.

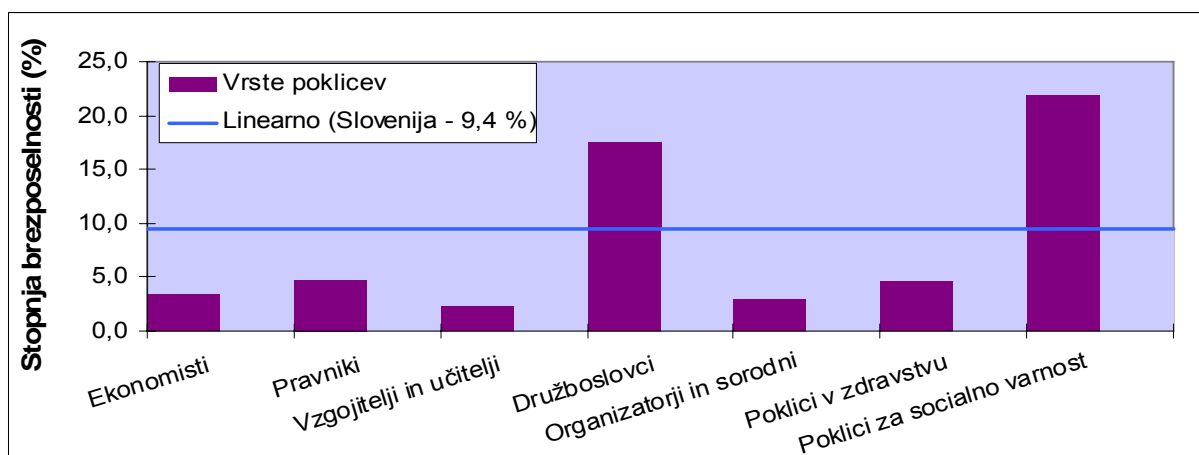
Slika 7: Primerjava stopenj brezposelnosti po skupinah poklicev za šesto stopnjo – višješolski strokovni študij s povprečno stopnjo brezposelnosti v Sloveniji na dan 31.12.2006

Vir: Registrirana brezposelnost v Sloveniji po stopnji in skupinah poklicne oziroma strokovne izobrazbe, 2007, Interni podatki Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje, Statistični register delovno aktivnega prebivalstva; lastni izračuni.

Pri sedmi stopnji študija – visokošolski in univerzitetni študij (Tabela 9 v prilogi), je vodilna skupina poklicev za socialno varnost, ki je dosegla 22 – odstotno stopnjo brezposelnosti, nekaj nižjo imajo družboslovci – 17,5 %. Primerjava s povprečno slovensko stopnjo brezposelnosti pokaže, da ti dve skupini poklicev nista v zavidanja vrednem položaju – Slika 8. Precej na boljšem so ostale skupine poklicev, tako dosegajo pravniki – 4,7 % oziroma poklici v zdravstvu – 4,5 % stopnjo brezposelnosti. Tudi za to stopnjo študija je značilno, da imajo ekonomisti precej nizko stopnjo brezposelnosti, ki se vrti okoli 3,4 odstotkov, malenkost še nižjo so imeli organizatorji in sorodni – 3 odstotke. Vzgojitelji in učitelji so tudi pri tej stopnji študija tisti z najnižjo stopnjo brezposelnosti, saj so konec leta 2006 dosegli le 2,3 odstotka.

Slika 8: Primerjava stopenj brezposelnosti po skupinah poklicev za sedmo stopnjo – visokošolski in univerzitetni študij s povprečno stopnjo brezposelnosti v Sloveniji na dan 31.12.2006

Vir: Registrirana brezposelnost v Sloveniji po stopnji in skupinah poklicne oziroma strokovne izobrazbe, 2007, Interni podatki Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje, Statistični register delovno aktivnega prebivalstva; lastni izračuni.

3.7. Absorpcijska kapaciteta po skupinah strokovnih poklicev

V analizi lahko primerjamo tudi število oseb, ki so diplomirale v posameznem letu po skupinah strokovnih poklicev, in število brezposelnih diplomantov v istem letu po isti skupini strokovnega poklica, da ugotovimo absorpcijsko kapaciteto oziroma število ljudi, ki so se v tekočem letu zaposlili oziroma jih je za svoje potrebe posrkal trg dela, za lažjo predstavbo pa so predstavljeni v deležih. Pri tem ne smemo pozabiti, da obstaja možnost, da se vsi brezposelni ne prijavijo na Zavodu za zaposlovanje, in jih zaradi tega dejansko prištevamo k zaposlenim.

V Tabeli 10 v prilogi imamo za višješolski strokovni študij podatke samo za tri skupine poklicev: ekonomiste, administratorje in sorodne ter strojnike in mehanike, ostali podatki pa zaradi sprememb v šolskem sistemu niso več aktualni. Največji delež zaposlenih je med diplomiranimi administratorji in sorodnimi poklici, od katerih jih je bilo na dan 31.12.2006 zaposlenih dobra polovica ali 55,7 %. Slabše so se zaposlovali diplomirani ekonomisti, le dobra tretjina vseh diplomantov leta 2006 – 37,2 %. Še na slabšem pa so bili strojniki in mehaniki, katerih se jih je zaposlilo le 29,3 %.

Pri sedmi stopnji visokošolskega študija so največji delež zaposlenosti dosegli poklici v zdravstvu (Tabela 11 v prilogi), katerih se jih je zaposlilo 82,4 %, sledijo ekonomisti z 59,7 % ter administratorji z 59,6 odstotno zaposlenostjo. Precej na slabšem so pridelovalci hrane in živali, od katerih je bilo na zadnji leta 2006 zaposlenih le 18,2 %, še slabše so se zaposlovali diplomanti poklicev za socialno varnost, od katerih se jih je zaposlilo le 15 %.

Razlike obstajajo tudi pri univerzitetnem študiju. Največjo zaposlenost so dosegli profesorji, in sicer 60,1 %. Tesno za njimi so ekonomisti s 57,7 % zaposlenostjo, tretji pa so pravniki, ki so konec leta 2006 dosegli 46,2 % zaposlenost. Zaposlenih družboslovcev je bilo konec leta 2006 le nekaj več kot dobra tretjina – 37,7 %, še na slabšem so bili pridelovalci hrane in živinorejci, ki so dosegli 28,3 odstotno zaposlenost. Zadnji v tej skupini so likovniki in oblikovalci, katerih je bilo zaposlenih le 20,9 % (Tabela 12 v prilogi).

4. BREZPOSELNOST MLADIH ODRASLIH

Brezposelnost med mladimi do starosti 30 let, ki so končali višje, visoko ali univerzitetno izobraževanje, danes povzroča v veliki večini razvitih držav zelo resen problem, ki nasprotuje ideji o splošnem vprašanju brezposelnosti med mladimi. Še pred nekaj leti je to vprašanje zadevalo večinoma tiste, ki so brez ali z malo izobrazbe in brez potrebnih izkušenj. Zato zdajšnji položaj, ko se je pojavila nova kategorija mladih brezposelnih diplomantov, zahteva posebno obravnavo, kajti posledice te brezposelnosti se kažejo na ekonomskem področju (stroški sociale, analiz brezposelnosti, zastaranje in izguba znanja), družbenem in individualnem (tradicionalne vrednote, občutek neuporabnosti v družbi), kakor tudi na političnem.

4.1. Značilnosti trga dela mladih odraslih

Glavni poudarek merjenja brezposelnosti odraslih mladih v preteklosti je bil na izboljševanju ponudbe dela teh mladih, tako količinsko kot tudi kakovostno, preko izobraževanja in prakse. Vendar se potrebne kvalifikacije in spretnosti ne morejo pridobiti le z in v začetnem izobraževanju. Skozi čas se je pokazalo, da so potrebne hitre prilagoditve in nadgrajevanje znanja, da lahko uspešno konkurirajo v razmerah hitrega tehnološkega napredka in ostremu konkurenčnemu boju, da so sposobni prilagajanja spremembam na trgih in zadostiti zahtevam visoko razvitih trgov po usposobljeni in izobraženi delovni sili. Strategija vseživljenjskega učenja je lahko uspešna le, če mlad človek pride na trg dela oborožen z dobrim znanjem in spretnostmi, ki mu omogočajo pridobiti zaposlitev, imeti pa mora tudi možnost razvijanja znanja v nadaljevanju kariere. Stopnje brezposelnosti in zaposlenosti mladih so močno povezane s splošnim stanjem na trgu dela, zato je uspešna strategija zaposlovanja mladih kombinacija politike ponudbe dela, ki vključuje primerno pripravo mladih za trg dela, in politike povpraševanja, ki naj ustvarja primerno okolje za razvoj novih delovnih mest, preprečuje pa nastajanje vzrokov za visoko in dolgotrajno brezposelnost.

Povprečni mladi delavec ima manj veščin, manj delovnih izkušenj, usposabljanj na delovnem mestu in manjši občutek odgovornosti kot povprečna odrasla oseba. Vendar so mladi v primerjavi z odraslimi v prednosti glede stopenj in kakovosti njihovega izobraževanja (izboljšave v izobraževanju), energiji, prilagodljivosti in pripravljenosti na dodatna

usposabljanja in izobraževanja. Te razlike se izražajo v produktivnosti mladih in odraslih v različnih poklicih. Tako je stopnja učinkovitosti mladih nizka v poklicih, ki zahtevajo precejšnjo mero veščin, povezanih z delovnimi izkušnjami in odgovornostjo delavcev. Postane lahko negativna, posebej na začetku usposabljanja (Junankar, 1987, str. 120).

Zaradi pomanjkanja profesionalnih izkušenj so težje zaposljivi, njihovo učenje in usposabljanje je dražje, zato je ceneje zaposliti nekoga, ki že ima izkušnje. Delodajalci trdijo, da so manj vestni kot starejši in bolj zahtevni, čeprav bi to lahko bile le subjektivne ocene. Pomanjkanje delovnih izkušenj delodajalcem onemogoči ocenjevanje delovnih lastnosti, kot so rednost, odgovornost, avtonomnost pri delu itd.

Trg dela mladih se razlikuje od ostalih trgov dela tudi po ceni, za katero so mladi pripravljene delati. Mladost je obdobje prehoda – iz obdobja nizkih prihodkov od žepnin in občasnih del do visokih, »odraslih« zasluzkov. Pričakovanja glede urne postavke se zvišujejo z odraščanjem. Razlike med plačilom, za katerega so pripravljene delati mladi in odrasli, bi na trgu, kjer vlada konkurenca, kjer je poceni delovna sila pomembnejša od produktivnosti, vodile do zamenjave mladih namesto odraslih. Mladi se hitreje prilagajajo delu ravno zaradi mladosti, zaradi pomanjkanja izkušenj so velikokrat še bolj zaželeni, ponavadi so tudi bolj razpoložljivi za delo, saj imajo manj družinskih in geografskih ovir, po drugi strani pa se jih lahko ravno zaradi tega lažje odpusti.

Raziskave so pokazale, da prva služba, ki jo mladi najdejo in sprejmejo, redkokdaj ustreza njihovim pričakovanjem, znanju, veščinam in stopnji izobrazbe, kajti za delodajalce pomenijo tveganje, ker ne poznajo njihovih delovnih navad in kvalitet. To rešujejo z nestalnimi in fleksibilnimi oblikami zaposlitve (Verša, Spruk, 2004, str. 20). Zelo malo jih pristane na položaju, kot so si ga predstavljali na začetku svoje stalne kariere. Postavlja se vprašanje, kako dolgo lahko takšne službe trajajo, medtem ko se čaka na nekaj boljšega. V tem času pogosto prihaja do izgube energije in usposobljenosti ter tehničnega in ekonomskega zastaranja znanj, ki se kasneje težko zopet pridobijo. Soočeni s tem, nekateri nadaljujejo trend v smeri daljšanja trajanja študija, kopičenja diplom, da pridobijo višjo stopnjo izobrazbe, drugo specializacijo, upajoč na delo, ki si ga želijo. Potem pa se zgodi, da pridobljenega magistrskega naziva ne vpišejo v delovno knjižico.

Vendar vsi diplomanti pri iskanju dela niso v enakem položaju. Obstaja močna povezava med poreklom, izbrano vrsto izobrazbe in možnostmi hitro najti pravo zaposlitev. Univerze, ki so visoko na lestvici zaželenosti, ponavadi proizvedejo diplomante, ki težje najdejo delo, saj imajo previsoka pričakovanja zaradi stopnje izobrazbe, da bi sprejeli bolj ponižna dela. Ti izobraženci, ki so ali bi morali biti na trgu dela visoko cenjeni, ugotavljajo, da je njihov delovni potencial podcenjen, premalo plačan in premalo izkoriščen. Najskrajnejši primer take podcenjenosti je brezposelnost, ki razvrednoti celoten potencial, saj je neplačana in nerabljena.

4.2. Vzroki brezposelnosti

Vzroke brezposelnosti in dejavnike, ki negativno vplivajo na vključevanje diplomantov v delovni proces, lahko na podlagi zgornjih ugotovitev strnemo v več skupin:

- izobraževanje in zaposlovanje
- značilnosti trga dela
- delovanje sindikatov
- socialno poreklo

4.2.1. Izobraževanje in zaposlovanje

Izobraževalni proces je velikokrat bil in je še vedno odrezan od sveta. Šolski programi zagotavljajo splošno izobrazbo, brez povezave z odkritji, izumi, uporabe znanosti in tehnologije. Družbeno in ekonomsko življenje, temelječe na splošni razgledanosti, je še vedno v veliki meri izločeno iz učnega programa, čeprav obstajajo tudi izjeme. Mladi se morajo vedno bolj zgodaj odločati in specializirati za določeno smer, kar onemogoča celoten pregled nad modernim znanjem. Kasneje se je težje tudi preusmeriti na druga področja, saj je za delodajalce predrago in ni takojšnjih povračil, zato raje zaposlujejo izkušene delavce. Dolgi študiji in diplome vedno manj zagotavljajo družbeno prednost, ki bi vodila do odgovornih in visoko plačanih zaposlitev. K temu ne pripomorejo niti recesije, ki bi diplomante postavile na pravo, njihovim kvalifikacijam ustrezno mesto.

Razvidna je neučinkovitost študija, ki je namenjen bolj samemu sebi, kot pa temu, da diplomante pripravi za takojšnjo uporabo v podjetju s takimi znanji in sposobnostmi, ki bodo koristila delodajalcem in jim ponudila nekaj svežega (Dernovšek, 2007, str. 8). To dejstvo potrjuje tudi raziskava iz leta 2003, kjer so tako na Ministrstvu za šolstvo, znanost in šport kot tudi na Ministrstvu za gospodarstvo ugotavljali, da je prenos znanja iz univerze v gospodarstvo nezadosten. To se kaže predvsem v zaostajanju pri številu patentov, številu nastalih mladih inovativnih podjetij, številu raziskovalcev in razvojnih oddelkov v gospodarstvu. Če primerjamo celotno število prošelj za zaščito inovacij pri Evropskem patentnem uradu oziroma preko Sporazuma o patentnem sodelovanju, ugotovimo, da je bilo leta 2004 v Sloveniji 107 takšnih prošelj, na Poljskem 140, v Avstriji 1348, na Finskem 1153, Belgija je imela 1405 prošelj, Nizozemska 3956, Italija 4580, Velika Britanija 5869, Francija 7983 in Nemčija 23261 prošelj (Vir 19). Se pa lahko Slovenija pohvali z učinkovitostjo inovacij pri zmanjšanju porabe materialov in energije, saj zaostaja le za Latvijo in Portugalsko, ostale evropske države pa so daleč za nami (Vir 20). Prenos znanja je preučevala tudi raziskava GEM 2002, in sicer o tem, koliko novih poslovnih priložnosti ustvari javno financirane raziskave in ali so ti rezultati dostopni malim, hitro rastočim podjetjem. Po tem kazalniku Slovenija zaostaja za večino držav Evropske unije, uspešnost prenosa tehnoloških, znanstvenih in drugih znanj iz univerz in javnih raziskovalnih centrov v nova, rastoča podjetja pa je zelo slaba (Brglez et al, 2004, str. 97-101).

4.2.2. Značilnosti in struktura trga dela

Podjetja se združujejo, prevzemajo druga drugo, koncentrirajo, iščejo sinergijske učinke. Pri tem velikokrat pride do zmanjšanja števila zaposlenih. Prvi v vrsti za odpuščanje so mladi, saj njihova brezposelnost najmanj stane, izognejo se ji ne niti diplomanti. Tehnološki napredek negativno vpliva na zaposlovanje, saj se zmanjša potrebno število delavcev, mnoga mesta postanejo nepotrebna, slabše plačana, višjo stopnjo izkušenj in znanja zahteva le manjšina poklicev. Tako je na voljo manj delovnih mest za diplomante, samo delo je manj zanimivo, v uporabi je manj še tisto nekaj pridobljenega znanja, plačilo za delo je nižje. Resnična prerazdelitev poklicev in plačilo, ki bi diplomantom dalo več priložnosti, da pridobijo in obdržijo primerno zaposlitev, ne more izhajati iz drobitve in razvrednotenja le-teh, ampak je potrebna decentralizacija odgovornosti znotraj podjetij.

Delodajalci si bolj želijo zaposliti moške, ki so poročeni, ker naj bi bili bolj ustaljeni in jim je delo bolj potrebno kot ostalim. Ker morajo skrbeti za družino, ni tolikšne nevarnosti, da dajo odpoved, saj rabijo stalne dohodke. Še posebej takrat, ko žene zapustijo službo, da skrbijo za ostale člane družine (Ivančič, 1999, str. 126). Ženske imajo v primerjavi z moškimi praviloma omejene možnosti za razvoj poklicnih karier, saj preučevanje delovne zgodovine žensk kaže, da redkeje napredujejo in imajo manj stabilne zaposlitve kot moški.

4.2.3. Delovanje sindikatov

Pokazalo se je, da sindikati v veliki meri vplivajo na plače mladih, vendar ne zato, ker bi jim želeli pomagati, ampak ker skrbijo za svoje odrasle člane. Mladi so odraslim nevarni v primerih, ko sprejmejo plačilo, ki odraslim v nobenem primeru ni dovolj visoko. V teh primerih lahko sindikalna združenja zahtevajo neposredno omejitev zaposlovanja mladih ali pa opravljanja določenih del. Posredno pa se lahko borijo za višja plačila mladim, da pride do ukinjanja nadomeščanja odraslih z mladimi. Neposreden način zagotavlja sindikatom ekskluzivno kontrolo nad fluktuacijo delovne sile, njenemu plačilom, medtem ko posreden način dviguje ceno dela mladih, s tem pa jih izloča iz konkurenčnega boja na trgu dela. Po drugi strani pa mladi, ki imajo zaposlitev, dosegajo višje plače kot bi sicer (Junankar, 1987, str. 119-131).

Kljub vsemu sindikati niso le združenja odraslih, ampak združujejo tudi mlade, ki razvijajo svojo identiteto in svoje zahteve, in velikokrat privabljajo simpatije odraslih članov. To še posebej velja takrat, kadar zaposleni lahko izbirajo, v kateri sindikat se bodo včlanili. V tem primeru so novim članom na voljo različne ugodnosti, ki začnejo veljati od trenutka vključitve. Izvzeti niso niti mladi, ki imajo zastoj članstvo, dostop do najrazličnejše literature, njihove zahteve, pogoji zaposlovanja, izobraževanja, napredovanja so predmet socialnih pogajanj.

4.2.4. Socialno poreklo

Socialno poreklo ima velikokrat funkcijo individualnega resursa in v veliki meri vpliva na izobrazbene dosežke posameznikov. Otroci v poklicnem življenju velikokrat sledijo stopinjam

svojih staršev (očeta). Tisti iz nižjih socialnih razredov imajo običajno nižja poklicna pričakovanja in zahteve, zato so v večini družb njihove priložnosti na trgu dela omejene (Ivančič, 1999, str. 124). V Sørensenovem modelu konkurence za proste položaje je socialno poreklo obravnavano kot kazalec kasnejše produktivnosti, ki se uporablja kot pomoč pri razvrščanju kandidatov za prosto delovno mesto.

Veliko držav je poskušalo omogočiti programe izobraževanja čim širšim množicam prebivalstva, vendar so raziskave pokazale, da kljub občutnim širitvam možnosti za izobraževanje, neenakost med socialnimi razredi še vedno obstaja. V večini držav ekspanzija izobraževanja ni dosegla vseh izobrazbenih ravni, mnogo hitrejša je bila na primarni in sekundarni kot pa na terciarni ravni. Vse večji delež mladih iz nižjih socialnih razredov se vključuje v poklicno izobraževanje, ki ne omogoča nadaljnjega akademskega izobraževanja (Ivančič, 1999, str. 37).

4.3. Posledice brezposelnosti

Opisala bom večinoma psihološke posledice mladih brezposelnih, ker se mi zdi, da ekonomske, politične in družbene posledice brezposelnosti mladih ne zanimajo, se z njimi ne ubadajo, saj morajo najprej reševati svoje probleme, šele nato se lahko ozrejo naokoli.

Splošno znano in mnogokrat potrjeno je, da položaj mladih v neki družbi veliko pove o vrednotah in značilnostih določene družbe. Mladi so naslonjalo prihodnjega razvoja družbe v vseh njenih segmentih. Razvite demokratične in liberalne države posvečajo mladim veliko pozornost preko izobraževanja, raznovrstnih možnosti za zaposlitev in vključevanje v družbo. Če mladi nimajo prostora za prilagoditev, razvoj, izobraževanje in delovanje, se lahko počutijo nekoristne, omejene, ujete v tradicionalne obrazce.

Razvojna psihologija ugotavlja, da gre vsaka osebnost v svojem življenju skozi nekoliko ciklov, od katerih je eden mladost. Tu se odvija proces biološkega, fiziološkega in psihološkega odraščanja. Mladi so velikokrat opredeljeni kot nekdo, ki mora čakati svojo priložnost, kot neka statična skupina. Le tisti, ki mlade obravnavajo kot subjekt družbenih sprememb, imajo možnost, dati jim primerno mesto in pomen, lahko izkoristijo potencialne, ki jih mladi imajo. V nasprotnem primeru mladi ostajajo brezposelni, kar prinaša ogromno posledic.

Farrington s sodelavci je odkril, da se med brezposelnostjo povečajo kriminalna dejanja. Prav tako so spoznali, da prihaja do duševnih motenj, ki so večje takrat, ko brezposelnost vodi do izrazitih finančnih omejitev. Iz tega bi lahko sklepali, da bi se bilo treba posvečati finančnim omejitvam.

Vendar pa Jahoda (Petersen, 1994, str. 150-151) meni, da plačano delo pripomore k psihičnemu ravnotežju na pet načinov:

1. zaposlitev prisili k organizaciji časa na delovni dan
2. zaposlitev omogoča redne stike in izkušnje, ki jih delimo z ljudmi izven nuklearne družine
3. ljudi vodi k lastnim ciljem in namenom
4. definira osebno identiteto in status
5. zahteva človekovo aktivnost

Izguba samozavesti in samozaupanja zaradi odpuščanja presežkov delavcev je ravno tako vplivna kot izguba prihodka. Podoben vpliv ima izguba položaja v družbi. Pomembni so tudi vplivi okolja, v katerem primanjkuje primernih zaposlitev. Pride do izgube delovne rutine, dodatni član doma povzroča težave v organizaciji vsakdanjega življenja družine.

Zaposlitev je pomemben vir družabnosti, ki ljudem daje občutek, da nekaj veljajo. Brezposelni, ki ostajajo večino časa doma, so ujeti v vsakodnevno rutino, ostajajo dolgo časa pasivni, bolj so izpostavljeni depresiji (Petersen, 1994, str.151-155). Nasprotno, določena dnevna razporeditev časa, izkušnje in stiki z drugimi ljudmi izven družine, določeni cilji, aktivnosti, možnost čustvene podpore drugih ljudi zmanjšuje tveganje psiholoških motenj. To so elementi, ki bi jim bilo treba posvečati več pozornosti. Za tiste, ki delajo na teh področjih, se velikokrat izkaže, kakšno je njihovo dejansko stališče, in da je vse, kar delajo, le služba kot vse ostale.

Pri vsakem posamezniku obstajajo psihosocialni dejavniki kot predhodniki brezposelnosti. Razdelimo jih v štiri skupine: psihološka orientacija, dejavniki lastnega doživljanja, spremenljivke, ki odražajo motnje in psihopatologijo, ter razlike, povezane z obnašanjem na delovnem mestu.

Psihološka orientacija se odraža na način, kako zgodaj prihaja do želja po dosežkih. Raziskave so pokazale, da uspeh ni več pomemben, ko so ekonomske razmere in pokazatelji akademske zainteresiranosti in potencialov zadovoljeni in kontrolirani. Feather je odkril dve dimenziji poklicne orientacije, za kateri meni, da sta pomembni za prihodnji zaposlitveni uspeh. Prva je vrednostni faktor, ki vključuje pomembnost zaposlitve, zainteresiranost za delo v službi, potrebo in željo po delu. Druga dimenzija se kaže v pričakovanjih, ki ga imenuje razočaranje nad brezposelnostjo. Izraža stopnjo nemoči ali pesimizma v povezavi z delovnimi priložnostmi in zaupanju, da se bo našla primerna zaposlitev, težave pri iskanju le-te, potreben čas za to, končni rezultat in občutja, ki ves ta proces spremljajo. Tisti, ki bolj cenijo visoke dohodke in luksuz že takrat, ko so na univerzi, dosežejo večjo zaposlenost, manj delajo za določen čas, njihova podzaposlenost je nižja. Na njihovi poklicni poti jih v obdobju desetih let doleti manj sprememb. Po drugi strani pa večje zahteve po višji plači daljšajo obdobje brezposelnosti.

Med dejavnike lastnega doživljanja prištevamo samokontrolo, lastno učinkovitost in sposobnost. Tiggeman in Wieneffeld sta dokazala, da samokontrola nima večjega vpliva na zaposlitveni status v obdobju petih let po koncu šolanja, ko so potenciali in socialnoekonomsko zaledje še kontrolirani (Petersen, 1994, str. 174-180). Pokazalo pa se je, da tisti, ki se v šoli ali pa na univerzi čutijo bolj sposobne ali pa to tudi dokažejo, izkusijo manj brezposelnosti kot ostali. Podobno je tudi z zaupanjem v najdenje službe, ki razlikuje zaposlene od brezposelnih.

Motnje, depresija in drugi psihološki problemi naj bi posledično predpostavljali brezposelnost. Vendar se je to pokazalo za napačno, saj je raziskava v Veliki Britaniji odkrila, da ni razlik v zaposlitvenem statusu kljub razlikam v psihičnih motnjah. Potrdila pa je, da so brezposelni manj zadovoljni z življenjem, doživljajo večji stres, so pesimistični, njihova reagiranja na izzive so negativna, so bolj nagnjeni k joku, imajo težave s spanjem, doživljajo vrtoglavice, omedlevice, občutke strahu. Vendar pa kljub vsemu to ne pomeni, da nimajo možnosti za zaposlitev. Pri soočanju z brezposelnostjo mladih je pomembno tudi, kako se na njihovo brezposelnost odzivajo bližnji, starši, prijatelji, partnerji. Primerjava starševskih in prijateljskih podpor mladimi brezposelnim med devetimi evropskimi državami kaže, da so v vseh državah starševske podpore večje od prijateljskih podpor, kljub temu, da je prijateljstvo visoko cenjeno. Mladi v Sloveniji se uvrščajo v sam vrh po pogostosti prejemanja podpore staršev, pred njimi so le španski, pri podpori prijateljev pa so celo na prvem mestu, za njimi zaostajajo nemški, danski, švedski, norveški, italijanski in finski mladi brezposelni (Rapuš Pavel, 2005, str. 65-67). Podpora in ekonomska odvisnost od staršev po drugi strani predstavljata oviro za geografsko mobilnost mladih, prihaja do medgeneracijskega prenosa revščine in vpliva na mlade tako, da obtičijo v okoljih z manj možnostmi, umik k podpori družine nakazuje socialno izolacijo nezaposlenih mladih od vrstnikov in lahko nastopi zaradi občutka sramu, izgube samozaupanja in poklicne identitete.

Nekateri ekonomisti menijo, da obstajajo manjše skupine posameznikov, ki so ponavljajoče brezposelni zaradi razlik, ki jih prinašajo na trg dela. Povezane so z zgodnjo socializacijo, pripadnostjo družbenemu razredu, značilnostmi družine, v kateri živijo, odnosi z vrstniki, šolske izkušnje. Vse to vpliva na razvoj osebnih dejavnikov, povezanih z iskanjem dela. Tisti, ki so deležni večjega poklicnega svetovanja in usmerjanja v šoli, spodbujanja, dosežejo višjo izobrazbo, razvijejo boljše delovne navade, so bolj zaželeni za delodajalce.

Junankar (1987, str. 190-193) na drugi strani ugotavlja podobne determinante verjetnosti za brezposelnost. Razdeli jih na individualne značilnosti, okolje in delovno zgodovino.

Individualne značilnosti so sestavljene iz šestih variabel: etnična pripadnost, videz, stopnja izobraženosti, razumevanje, možnost izražanje samega sebe in zdravje. V primeru diskriminacije na trgu dela bodo v ZDA Afroameričani dlje časa brezposelni kot belci, prav tako bo v primeru mladih, ki ne bodo zaključili šolanja. Za večje možnosti zaposlitve je pomembno razumevanje, izražanje zelenega. Bolezni po zaključku šolanja so lahko znak, da

si oseba ni pridobila dovolj delovnih navad, lahko pa tudi povzročijo večjo odsotnost z dela in manjšo produktivnost, kar odvrta delodajalce.

Okoljska determinanta je sestavljena iz treh variabel: mesto bivališča, brezposelnost znotraj družine in poklic, ki ga opravlja glava družine. Mesto bivališča je pomembno najprej zaradi možnosti pridobivanja ustrezne izobrazbe, kasnejše zaposlitve, pridobivanja informacij o potencialnih zaposlitvah, bivanju, transportnih povezavah in stroškov prevoza na delo, nenazadnje tudi bližine šol, bolnic, nakupovalnih središč. Če je v družini prisotna brezposelnost med ostalimi člani družine, je lahko mlad človek preplašen, nemotiviran za iskanje službe, težje prihaja do informacij, ki bi mu jih lahko posredovali zaposleni. Mladi dostikrat želijo poklic, kakršnega opravlja glava družine. V tem primeru lažje in hitreje pridobijo informacije, ki jih rabijo.

Delovno zgodovino sestavljajo občasna dela pred zaključkom šolanja, obdobje čakanja na zaposlitev in število zamenjanih delovnih mest. Tisti, ki so med šolanjem opravljali občasna dela, imajo več stikov s trgom dela, so za delodajalce bolj zanimivi in jih raje zaposlijo kot tiste, ki nimajo veliko izkušenj. Obdobje čakanja na zaposlitev ali nezaposlenost v veliki meri vpliva na obnašanje posameznika. Osebe, ki so zgodaj doživele obdobje dolge brezposelnosti, so izpostavljene večjemu pesimizmu, niso tako zavzete in pogumne pri iskanju službe, ker imajo preveč negativnih izkušenj, da bi še naprej poskušale. V obdobju brez zaposlitve ljudje izgubijo delovne navade, zanesljivost, produktivnost je sčasoma manjša, zaželenost pri delodajalcih ravno tako. Delodajalci velikokrat predvidevajo, da oseba, ki velikokrat zamenja službo, ni zanesljiva in bo podjetje kmalu zapustila. Vlaganja v to osebo pa se nikoli ne bodo povrnila.

4.4. Čemu je torej namenjeno izobraževanje?

Po zgoraj navedenih vzrokih in posledicah brezposelnost se poraja vprašanje, zakaj sploh obstajajo fakultete, zakaj se ljudje odločajo za nadaljevanje izobraževanja, če pa ni videti nikakršnih vidnih koristi, ampak le negativne posledice. Razlog je predvsem v tem, da vse le ni tako črno, kot se zdi na prvi pogled. Vendar tudi rožnato ni. Obstaja pa več teorij, ki govorijo v prid pridobivanju znanja, zakaj je potrebno nenehno izobraževanje, usposabljanje za različne stvari, napredovanje, tako umsko kot telesno, skratka vse, kar naj bi vplivalo na večjo poklicno mobilnost, s tem pa na večje možnosti za zaposlitev, napredovanje, izboljšanje nagrad na trgu dela.

4.4.1. Industrializacija

Skladno s teorijo modernizacije sta industrializacija in funkcionalna diferenciacija tista temeljna pojma, ki omogočata gradnjo moderne družbe in določata njeno strukturo. Povzročata razvoj različnih kazalcev socialne mobilizacije, naraščajoče strukturne diferenciacije, razvoj določenega socialnega, ekonomskega in političnega sistema. Porajata neprestane spremembe, širjenje različnih možnosti, izbiranje le-teh, prilagajanje. Prihaja do

razvoja modernih, kompleksnih gospodarskih družb, ki zahtevajo delitev dela, porast relativno avtonomnih trgov in višjo stopnjo specializacije in diferenciacije glede na individualne aktivnosti in institucionalne strukture.

Industrializacija s svojo funkcionalno delitvijo ustvarja pogoje za poklicno mobilnost. Tehnološke spremembe v industrijskih družbah nastajajo s pomočjo znanstvenih dosežkov in novih oblik tehnologije ter vodijo k stalnim in pogostim spremembam kvalifikacijskih zahtev delovnega mesta, ki postaja vse bolj diferencirano. Te spremembe zahtevajo širok spekter kvalifikacij in strokovnih kompetenc, ki morajo biti razdeljene med delovno silo, med različne dejavnosti in različne poklice. Obseg nekvalificiranih mest se vse bolj krči, najprej z zmanjševanjem obsega kmetijstva, nato z zmanjševanjem težkega fizičnega dela. Večajo se potrebe po kvalificiranih tehnikih, uradnikih in visoko kvalificiranih specialistih. Zaposlovanje na višje poklicne položaje pa veča možnosti za socialno promocijo. Naraščajoči obseg proizvodnje spodbuja rast velikih birokratskih organizacij, kjer se povečuje število upravljaljskih in administrativnih položajev (Ivančič, 1999, str. 31-36). Elitni položaji tako vse bolj temeljijo na izobrazbenih kvalifikacijah, ki se pridobijo skozi proces izobraževanja.

Vendar če si bolj izobražen, še ne pomeni, da si tudi bolj produktiven, saj so različne študije vnesle dvom v vzročno naravo razmerij med izobrazbo in produktivnostjo. Podatki, ki jih je zbral Berg, dokazujejo, da višja raven izobrazbe ni nujno povezana z višjo produktivnostjo, v nekaterih primerih so zaposleni z visoko izobrazbenimi dosežki celo manj produktivni kot drugi. Po mnenju nekaterih je izobrazba tako le sredstvo, s katero se monopolizirajo priložnosti za opravljanje nekaterih poklicev.

4.4.2. Teorija človeškega kapitala

Njena temeljna ideja predpostavlja, da je individualna produktivnost odvisna od vlaganja v človeški kapital, katerega predstavljajo vse človekove proizvodne veščine, talenti in znanja, ki se merijo z vrednostjo proizvedenega blaga in storitev. Izobraževanje, usposabljanje na delovnem mestu, migracije, iskanje informacij o cenah in dohodkih pa so instrumenti, s katerim ljudje povečujejo svojo produktivnost (Malačič, 2001, str. 427). Razlike v usposabljanju in neenakih zaslužkih nastajajo zaradi razlik v nadomestilih stroškov usposabljanja.

Po napovedih te teorije ljudje vlagajo v izobraževanje, tako v formalno kot tudi v usposabljanje na delu, tako dolgo, dokler pričakujejo, da bodo povračila večja o posrednih in neposrednih stroških. Tako je pričakovati, da bodo ta vlaganja večja v mladosti, saj bodo njihove plodove lahko pobirali pozno v starost (Ivančič, 1999, str. 46-47). Usposabljanje na delu ni enakomerno razporejeno skozi celotno delovno življenje osebe, ampak prevladuje v zgodnejši fazi zaposlitve, saj to delavcu in delodajalcu zagotavlja, da bosta imela več časa za povračilo stroškov usposabljanja. Ne gre pa pozabiti, da so povračila še vedno odvisna od konkurenčnosti na trgu dela in mejne produktivnosti na podlagi ponudbe in povpraševanja po delu.

Ugotavljanje obsega človeškega kapitala je zaradi mnogoterih in kompleksnih značilnosti ljudi dokaj težko. V strokovni literaturi in statistični praksi se ugotavlja na tri načine. Prvi pristop uporablja dejanske izobrazbene dosežke na podlagi mednarodne klasifikacije izobrazbe ISCED, in kaže, koliko ljudi konča različne ravni formalne izobrazbe. Vendar pa ne upošteva vsebine izobraževanja, niti ne razlik v kvaliteti med šolami, predpostavlja pa, da dodatno leto osnovne šole ali univerze doda enak obseg človeškega kapitala. Drugi pristop uporablja anketiranje in testiranje za ugotavljanje osebnih značilnosti oziroma veščin, znanj in sposobnosti. Poudarja predvsem kognitivne sposobnosti, zanemarja pa socialne, ki so vse bolj pomembne na trgu dela. Tretji pristop upošteva razlike v zaslužkih odraslih, ki izvirajo iz izobrazbe, poklica, s tem pa ocenjuje tržno vrednost in agregatno vrednost obsega človeškega kapitala. Predpostavlja enakost zaslužkov delavcev z njihovim mejnim proizvodom in obstoj popolne nadomestljivosti delavcev z nizko ravni človeškega kapitala, ne upošteva pa minimalnih mezd in kolektivnih pogajanj (Malačič, 2001, str. 428-429).

Dodatna znanja in spretnosti se vse bolj pridobivajo tudi v organiziranih bolj ali manj formaliziranih tečajih na zunanjem izobraževalnem trgu. Eksterno neformalno izobraževanje ponavadi ni enakomerno porazdeljeno med zaposlenimi, kakor tudi med brezposelnimi ne, odvisno je predvsem od posameznika in njegove pripravljenosti učiti se, pridobivati določena znanja, prednosti, ki jih ne dokazujejo šolska spričevala in diplome. S tem naj bi se tudi premostila neskladja med kvalifikacijami, ki se pridobijo med izobraževanjem, in specifičnimi zahtevami delodajalcev.

4.4.3. Poizvedovalna domneva

Poizvedovalna domneva je bila narejena kot kritika teorije človeškega kapitala, in pravi, da izobrazba ne ustvarja novih produktivnih znanj, ampak le preverja, ali je nekdo sposoben pridobiti diplomu iz izobraževanja, oziroma ali ima dovolj inteligence in naravnih sposobnosti za učenje, zmožnost izvrševanja nalog in stabilno vedenje. Diplome in potrdila opravijo le najbolj grob predizbor dovolj talentiranih kandidatov za tržnega delodajalca.

Različica te domneve je signalna teorija. Ljudje raje izbirajo tiste šole in univerze, ki bodo njihove naravne talente naredile vidne za delodajalce. Delodajalce tako ne zanima vsebina šolanja in usposabljanja, z višjo plačo bodo le nagradili nekoga, ki je uspešno dosegel iskano šolsko diplomu (Kramberger, 1999, str. 104). Šola je tako obravnavana le kot zelo drag javni mehanizem, ki delodajalcem sporoča koristne informacije o zmožnostih kandidatov za zaposlitev, plače zaposlenih pa so odvisne le od stopnje izobrazbe oziroma od tega, ali ima nekdo potrdilo o končani izobrazbi ali ne.

4.4.4. Teorija o tekmovanju poslov

Teorija, ki jo je leta 1975 zasnoval Thurow, predpostavlja, da znanje in spretnosti, ki jih nekdo uporabljal pri delu, niso odvisne od šolanja. Vse resnično potrebno znanje se pridobi šele pri delu oziroma na delovnem mestu, vse informacije, ki jih kandidat za delo prinese na trg dela (starost, spol, izobrazba), pa so le indikacije, koliko dodatnih stroškov bo delodajalec

še imel za njegovo dodatno usposabljanja v procesu privajanja na delo (Kramberger, 1999, str. 105-106). Mejna produktivnost dela in plač je odvisna zgolj od tehnološke zahtevnosti dela in njegovega tržnega položaja, ne pa od izobrazbe ljudi. Ljudje se izobražujejo le zaradi lažjega vstopa na trg dela ali morebitnega zasedanja boljše plačanih delovnih mest, informacije o plačah pa jim ne dajejo nobenega vpogleda v to, ali se splača izobraževati ali ne. Zelo težko pa bi bilo tudi zbrati podatke o tem, koliko ljudi z višjo izobrazbo na enakih delovnih mestih zamenjuje ljudi z nižjo izobrazbo, ali pa, koliko ljudi je preveč izšolanih za isti poklic, še težje pa o tem, kako neka raven zahtevnosti dela ustreza neki ravni zahtevnosti izobrazbe.

5. AKTIVNA POLITIKA ZAPOSLOVANJA

5.1. Opredelitev in razvoj aktivne politike zaposlovanja

Aktivno politiko zaposlovanja (APZ) lahko opredelimo kot celoto različnih programov in ukrepov, ki so na voljo na trgu dela, njihov cilj pa je hitrejša in učinkovitejša zaposlovanje, preprečevanje in zmanjševanje brezposelnosti, večanje možnosti za delovno in socialno vključevanje brezposelnih ter zmanjševanje regionalnih razlik v državi (Katalog ukrepov APZ 2006, str. 4). APZ moramo ločiti od pasivne politike zaposlovanja, ki ne posega neposredno na trg dela, ampak le blaži posledice njegovega delovanja, ki se kažejo kot neravnovesja med ponudbo delovnih mest in povpraševanjem po le-teh. APZ se razlikuje tudi od monetarne, fiskalne, davčne, proračunske in naložbene politike, ki vplivajo na agregatno povpraševanje in na ceno dela. Vendar kljub teoretičnim razlikam, v praksi takšno razmejevanje ne obstaja. Navedene politike imajo pogosto iste cilje, razlikujejo se le po sredstvih, s katerimi delujejo, najbolj učinkovite pa so takrat, kadar deluje usklajeno (Svetlik et al., 2002, str. 174).

APZ se je razvila na Švedskem po drugi svetovni vojni, kjer sta ekonomista Rehn in Meidner oblikovala predlog modela gospodarskega in socialnega razvoja. Skušala sta odgovoriti na to, kako preprečiti, da bi se zaradi povojne obnove v drugih državah povečala inflacija in da strukturne spremembe v gospodarstvu ne bi vodile v brezposelnost. Model je prišel v uporabo šele deset let pozneje, ostale države pa so ga začele uvajati v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, predvsem na priporočilo OECD. Razlogi za začetek uporabe APZ so bili večinoma ti, da so hoteli ohraniti polno zaposlenost, ki je bila vzpostavljena med vojno, naraščajoče strukturne brezposelnosti, pomanjkljivosti izobraževalnih sistemov, ki niso usposobili delavcev tako, kot to zahteva spremenjeno povpraševanje, hitrega naraščanja ponudbe delavcev zaradi vstopa žensk in mladine na trg dela, ponavljajočih se gospodarskih ciklusov, ki so onemogočali padce brezposelnosti na staro raven (Svetlik et al., 2002, str. 175).

Dandanes v Evropski uniji nastaja evropska politika zaposlovanja, katere temelj je Amsterdamska pogodba, jedro pa Luksemburške smernice. Usklajevati poskuša aktivnosti evropskih držav na področju zaposlovanja, predvsem pa jih zavezuje k reševanju problemov

brezposelnosti in določa temeljne smeri delovanja. Določa, da APZ ni več aktivna le v smislu neposrednega in selektivnega poseganja na trg dela, ampak zahteva aktivnost slehernega brezposelnega. Posamezniki ne morejo več mirno uživati pravic, ki jim pripadajo, ampak morajo aktivno iskati delo in se vključevati v programe, ki jim jih nudi služba za zaposlovanje. Namesto pasivne se uveljavlja načelo aktivne varnosti, ki si jo mora zagotoviti vsak sam s svojim delom, do katerega naj bi prišel predvsem z lastnim prizadevanjem. Vse bolj se sprejema tudi načelo prožnosti trga dela in zaposlovanja ter zaposljivosti posameznikov. Država ne zagotavlja, da bo vsakomur našla delo, pač pa, da vsakomur pomaga izboljšati možnosti za zaposlitev (Svetlik et al, 2002, str. 184-186).

V Sloveniji se je APZ začela razvijati v osemdesetih letih prejšnjega stoletja. Uveljavljati pa se je začela v začetku devetdesetih, ko se je pričelo uvajati tržno gospodarstvo. Nov način gospodarstva je povzročil zapiranje nedonosnih proizvodenj, tehnološko posodabljanje, odpravljanje podzaposlenosti, odpuščanje presežnih delavcev. Vlada je začela z uvajanjem blažilnih ukrepov, ki bi preprečevali zlom socialno najšibkejših. Nastajali so programi za prekvalifikacije in dodatna izobraževanja delavcev, za preusmerjanje odvečnih delavcev v samozaposlitev in za odpiranje novih delovnih mest. Velikokrat pa je šlo le za finančne injekcije podjetjem, da bi prebrodila krizo in si zagotovila sredstva za izplačilo plač. Sčasoma se je aktivna politika zaposlovanja razvila do te mere, da predstavlja smiselno in zaokroženo celoto, z različnimi aktivnostmi, ki pomagajo tako brezposelnim kot tudi delodajalcem.

5.2. Podlaga za vključevanje diplomantov v APZ v Sloveniji

Program ukrepov aktivne politike zaposlovanja je opredeljen v Zakonu o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti. Zakon izvaja Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (v nadaljevanju Zavod), ki je sestavljen iz dvanajstih Območnih služb. Le-te pa so razdeljene na Urade za delo. Na Uradih delujejo informacijska in prijavna služba ter svetovalci zaposlitve, ki najtesneje sodelujejo z brezposelnimi.

Vključevanje brezposelnih diplomantov v ukrepe poteka praviloma na podlagi zaposlitvenih načrtov. Ta vsebuje obvezne in dogovorjene aktivnosti v zvezi z iskanjem zaposlitve, ki jih določita brezposelna oseba in svetovalec zaposlitve. V njem se opredeli primerna zaposlitev in cilji, kako in kje iskati zaposlitev, kako izboljšati možnosti za zaposlitev, dosegljivost brezposelne osebe in način obveščanja Zavoda o aktivnostih. Zaposlitveni načrt je pripomoček pri načrtovanju poti do zaposlitve, pri uresničevanju in spremljanju dogovorjenih aktivnosti, pri ocenjevanju napredka (Zaposlitveni načrt, 2006). Vsaka vključitev mora biti pretehtana, tako z vidika brezposelne osebe (glede želja, motivacije, sposobnosti, možnosti za uspešen zaključek programa, starost), kot tudi z vidika ciljev Programa ukrepov APZ (razpoložljiva sredstva, stroški vključitve v program, število brezposelnih, določene ciljne skupine) (Katalog ukrepov APZ 2006, 2005, str. 4).

Nekatere aktivnosti se izvajajo le na območjih z nadpovprečno stopnjo brezposelnosti v Republiki Sloveniji, Območne službe Zavoda pa lahko prednostno v aktivnosti vključujejo tiste ciljne skupine, ki so glede na število in strukturo brezposelnih oseb na določenem področju najbolj ogrožene. Med njimi so velikokrat tudi mladi, ki so končali šolanje in je njihov položaj posebej težak. Za to skupino je pogosto značilna dolgotrajna brezposelnost - brezposelnost, ki traja več kot 12 mesecev v zadnjih 16 mesecih. Ukrepi, aktivnosti in podaktivnosti APZ, ki so namenjene diplomantom, se med seboj lahko izključujejo, lahko si sledijo ali se dopolnjujejo, kar je odvisno od kompleksnosti težav. V nekaterih primerih je smiselno zaporedno vključevanje v različne aktivnosti, ki se dopolnjujejo in nadgrajujejo. Cilj tega zaporedja pa je vedno povečanje možnosti zaposljivosti oziroma zaposlitve brezposelne osebe. Obstajajo pa tudi primeri, ko zaporedne vključitve niso upravičene ali racionalne. V vsakem primeru pa mora biti vsaka vključitev brezposelne osebe v novo aktivnost ponovno opredeljena v spremenjenem zaposlitvenem načrtu.

5.3. Ukrepi aktivne politike zaposlovanja v Sloveniji

Aktivna politika zaposlovanja v Sloveniji, ki je namenjena brezposelnim diplomantom, je razdeljena na pet ukrepov. Vsak ukrep vsebuje nekaj aktivnosti, te pa še podaktivnosti. Razčlenjene so tako, da je pri vsaki podaktivnosti določen cilj ter kratek opis.

UKREP 1: POKLICNA ORIENTACIJA IN POMOČ PRI ZAPOSLOTVI

1.1. AKTIVNOST: Splošno svetovanje in informiranje brezposelnih oseb

1.1.1. PODAKTIVNOST: CIPS – centri za informiranje in poklicno svetovanje

Cilj te podaktivnosti je zagotoviti vsem uporabnikom prave in kakovostne informacije, ki jih potrebujejo za pravilno odločitev glede zaposlovanja, načrtovanja prve ali nove poklicne kariere, kot tudi načrtovanje rednega, izrednega ali dopolnilnega izobraževanja.

CIPS – center za informiranje in poklicno svetovanje nudi vsem uporabnikom informacije s področja spoznavanja poklicev, možnosti izobraževanja in zaposlovanja v določenih poklicih s pomočjo telefonskih informacij, individualnega in skupinskega informiranja, pisnih in video gradiv ter individualnega svetovanja.

1.2. AKTIVNOST: Poklicna orientacija

1.2.1. PODAKTIVNOSTI: Poklicna orientacija pred vključitvijo v ukrepe

"Poklicna orientacija pred vključitvijo v ukrepe" omogoča posamezniku spoznavati sebe, razvijati in ocenjevati svoje sposobnosti, lastnosti, kompetence, kar je pogoj za ustrezno izbiro nadaljnje poklicne poti. Namenjena je mladim brezposelnim, ki rabijo poglobljeno obliko svetovanja.

1.3. AKTIVNOST: Pomoč pri zaposlitvi

1.3.1. PODAKTIVNOSTI: Pomoč pri načrtovanju poklicne poti in iskanju zaposlitve, klubi za iskanje zaposlitve in delovni preizkus

Cilj "pomoči pri načrtovanju poklicne poti" je aktivirati in motivirati brezposelne osebe za reševanje lastne situacije na tak način, da si pridobijo veščine iskanja zaposlitve, komunikacijske in socialne veščine ter veščine vodenja kariere. Podaktivnost se izvaja na različnih delavnicah, ki tvorijo vsebinsko celovit sistem. Nekatere delavnice izvajajo izvajalci, izbrani preko razpisov, druge pa izvajajo svetovalci Zavoda.

"Klubi za iskanje zaposlitve" so skupinska oblika dela z brezposelnimi, ki imajo jasen cilj: čim prej dobiti zaposlitev, ki je za iskalca glede na trenutne razmere najbolj ustrezna. V klubu se udeležence usposablja za sistematično iskanje zaposlitve, kar jim omogoča samostojno in aktivnejše delovanje na trgu dela, zagotavlja pomoč k hitrejši zaposlitvi. Tu se naučijo veščin iskanja zaposlitev in vzpostavijo stike s potencialnimi delodajalci.

Namen "delovnega preizkusa" je pridobitev delovnih izkušenj na konkretnih delovnih nalogah, z namenom dopolnitve zaposlitvenega načrta, izobraževanja ali zaposlitve. V sodelovanju z Zavodom lahko delodajalci spoznajo bodočega sodelavca ali sodelavko. Izvaja se na konkretnem delovnem mestu neposredno pri delodajalcu ali instituciji za poklicno usposabljanje, z namenom, da se brezposelnim osebam omogoči opraviti preizkus znanj, veščin, spretnosti in delovnih navad.

1.4. AKTIVNOST: Pomoč pri samozaposlitvi

Je pomoč pri pospeševanju zaposlovanja brezposelnih diplomantov, ki želijo uresničiti svojo poslovno idejo ter izkažejo pogoje za uresnitve samozaposlitve, prav tako spodbuja in motivira ženske in mlade k poklicnemu uveljavljanju.

Izvaja se program vavčerskega svetovanja, kjer se pridobijo osnovne informacije o potrebnih postopkih za realizacijo samozaposlitve, pomoč pri pripravi poslovnega načrta, posebne oblike usposabljanja. Pomoč izvaja Javna agencija Republike Slovenije za podjetništvo in tuje investicije na podlagi pogodbe, sklenjene z Zavodom.

UKREP 2: USPOSABLJANJE IN IZOBRAŽEVANJE

2.1. AKTIVNOST: Institucionalno usposabljanje

2.1.1. PODAKTIVNOSTI: Institucionalno usposabljanje in izboljšanje računalniške pismenosti – Phare 2003

"Institucionalno usposabljanje" zagotavlja povečanje zaposljivosti brezposelnih oseb, tako, da pomanjkanje spretnosti in znanj ne bo več predstavljalo morebitne ovire za zaposlitev in

poklicni razvoj posameznika. Vsebinsko predstavljajo razni tečaji, predavanja, seminarji in drugi programi za pridobivanje dodatnih ali poglobljenih znanj, spretnosti in sposobnosti, ki udeležence usposobijo za opravljanje različnih del in nalog.

"Izboljšanje računalniške pismenosti" skozi predavanja, seminarje in vaje zagotavlja osnovna računalniška znanja oziroma nadgradnjo računalniške pismenosti, lažja prilagajanja ekonomskim in strukturnim spremembam ter večanje uporabe novih informacijsko komunikacijskih orodij.

2.2. AKTIVNOST: Usposabljanje na delovnem mestu in integrirani programi usposabljanja

Cilj aktivnosti je pospeševanje zaposlovanja in ponovne delovne integracije oseb, katerih znanje, veščine, spretnosti in delovne izkušnje ne omogočajo neposredne zaposlitve ali ohranitve zaposlitve. Namenjena je osebam brez delovnih izkušenj, tistim s suficitarnimi poklici, ki se usposabljujejo za deficitarne poklice.

Ta aktivnost pomeni vključevanje oseb v delovne procese na konkretnem delovnem mestu ali področju, za usposabljanje za konkretno delo. Predstavlja pomoč tako osebam s pomanjkljivimi ali neustreznimi veščinami in spretnostmi kot tudi pomoč delodajalcem pri zaposlovanju novih sodelavcev.

2.3. AKTIVNOST: Skladi dela

Namen "skladov dela" je povečanje novih zaposlitvenih možnosti za delavce, med njimi so lahko tudi diplomanti, ki so v postopku izgubljanja zaposlitve, katerih delo je postalo nepotrebno zaradi poslovnih razlogov (program za razreševanje presežnih delavcev), zaradi začetka postopka prisilne poravnave (program finančne reorganizacije) ali zaradi začetka postopka za prenehanje delovanja delodajalca.

Skladi dela udeležencem omogočajo ponovno vključevanje v delo, tako da jim svetujejo in pomagajo, institucionalno izpopolnjujejo, aktivirajo njihove potenciale, poklicno usposabljujejo in orientirajo, iščejo nove zaposlitve ter zagotavljajo druge oblike izvedbe programa razreševanja delavcev, ki so v postopku izgubljanja zaposlitve.

2.4. AKTIVNOST: Sofinanciranje usposabljanja zaposlenih

2.4.1. PODAKTIVNOSTI: Usposabljanje zaposlenih v sektorjih v preoblikovanju in v sektorjih s hitro stopnjo rasti

Namen izobraževanja zaposlenih v sektorjih v preoblikovanju in v sektorjih s hitro stopnjo rasti je pridobivanje ustreznih znanj in spretnosti, ki jih morajo zaposleni vseskozi dopolnjevati s ciljem ohranjanja delovnih mest in preprečevanje prehoda presežnih delavcev v odprto brezposelnost oziroma s ciljem odgovarjanja potrebam trga dela. Aktivnost je

namenjena podjetjem in njihovim zaposlenim, izvaja pa se tako, da se sofinancira usposabljanje in izobraževanje zaposlenih.

UKREP 3: SPODBUDE ZA ZAPOSLOVANJE

3.1. AKTIVNOST: Spodbujanje novega zaposlovanja

Ciljna skupina so težje zaposljive osebe: invalidi, katerim je z odločbo priznan status invalida ali lastnost invalidne osebe, dolgotrajno brezposelne osebe, starejši od 50 let, ki so na Zavodu prijavljeni več kot šest mesecev, brezposelni iskalci prve zaposlitve, ki so pred manj kot dvema letoma končali redno šolanje, presežni delavci v prestrukturiranju, ki so prijavljeni v evidenci brezposelnih oseb in hkrati spadajo med težje zaposljive osebe.

Subvencija se delodajalcu izplača v dveh obrokih. Prvi obrok v višini 50% se mu nakaže ob zaposlitvi, drugi del pa ob zaključku pogodbenih obveznosti. V primeru, da delodajalec zaposli dolgotrajno brezposelno osebo, ki je v zadnjih treh letih prejela denarno pomoč najmanj 24 mesecev, za nedoločen čas, je upravičen do subvencije za zaposlitev, ki se mu izplača v enkratnem znesku.

Delodajalec mora izpolnjevati kriterij novih zaposlitev, ki jih določajo pravila o dodeljevanju državne pomoči, kjer je navedeno, da se kriterij novih zaposlitev ugotavlja na osnovi dodatnih zaposlitev v primerjavi s povprečjem preteklih 12 mesecev.

3.2. AKTIVNOST: Subvencije za samozaposlitev

Ta aktivnost je namenjena pospeševanju samozaposlovanja brezposelnih oseb in delavcev v postopku izgubljanja zaposlitve, ki želijo uresničiti svojo poslovno idejo, samozaposlitev pa morajo ohraniti najmanj dve leti. Subvencija v obliki enkratne nepovratne pomoči za samozaposlitev je namenjena sofinanciranju plač, prispevkov in davkov iz plač osebam, ki se samozaposlijo, na začetku poslovanja. Ta pomoč je oblika razreševanja brezposelnosti ciljne skupine oseb z nastajanjem novih delovnih mest tudi v malih in srednje velikih podjetjih, kar spodbuja razvoj podjetništva.

3.3. AKTIVNOST: Povračila prispevkov delodajalca

Aktivnost pospešuje odpiranje novih delovnih mest predvsem za težje zaposljive brezposelne osebe, predvsem v majhnih in srednje velikih podjetjih. Namenjena je brezposelnim osebam, ki se zaposlijo, in delodajalcem, ki imajo do 50 zaposlenih in zaposlijo: iskalca prve zaposlitve, ki je prijavljen na Zavodu več kot šest mesecev, dolgotrajno brezposelne, ki so prijavljeni na Zavodu več kot eno leto, brezposelne, starejše od 50 let, brezposelne, ki prejema denarno nadomestilo ali denarno pomoč. V primeru zaposlitve je delodajalec

upravičen do povračila prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, za porodniško varstvo, obvezno zdravstveno zavarovanje in za zavarovanje za primer brezposelnosti.

UKREP 4: NEPOSREDNO USTVARJANJE NOVIH DELOVNIH MEST

4.1. AKTIVNOST: Lokalno zaposlitveni programi – javna dela

"Javna dela" so lokalni ali državni zaposlitveni programi, namenjeni povečanju delovne in socialne vključenosti ciljnih skupin brezposelnih oseb, ki najtežje najdejo redno zaposlitev, dvigu ravni znanja, ohranitvi ali razvoju delovnih sposobnosti, motiviranju za lastni poklicni razvoj, kakor tudi razvoju novih delovnih mest. Organizirajo se zaradi izvajanja socialno – varstvenih, izobraževalnih, kulturnih, naravovarstvenih, komunalnih in kmetijskih programov. V poštev za javna dela pridejo osebe, starejše od 50 let, s I. in II. stopnjo izobrazbe, Romi, zdravljeni odvisniki, osebe po prestajanju zaporne kazni, žrtve nasilja in osebe, ki so težje zaposljive in so na Zavodu prijavljene več kot dve, tri ali štiri leta. Programe javnih del lahko organizirajo delodajalci za tiste dejavnosti, katerih cilj ni pridobivanje dobička, in kadar z dejavnostjo, ki se izvaja v okviru javnih del, na trgu ne povzročajo nelojalne konkurence.

4.2. AKTIVNOST: Pomoč pri zaposlovanju dolgotrajno brezposelnih žensk

Cilj tega programa je povečanje zaposlitvenih možnosti dolgotrajno brezposelnih žensk, ki so že več kot dve leti prijavljene v evidenci brezposelnih oseb, oziroma so skupaj z vključenostjo v javna dela brez redne zaposlitve več kot dve leti, in preprečevanje socialne izključenosti žensk s subvencioniranjem njihove zaposlitve.

Izplačilo subvencije za zaposlitev lahko pridobijo neprofitni delodajalci, ki za zaposlitev za 12 mesecev dobijo 4170 € (1 milijon SIT), oziroma 6260 € (1,5 milijona SIT) za zaposlitev za najmanj 18 mesecev, drugi del subvencije, ki predstavlja razliko do pogodbene vrednosti za izkazane upravičene stroške, pa po izteku pogodbeno določenega trajanja zaposlitve.

4.3. AKTIVNOST: Projekti netržnih zaposlitvenih programov

Ta aktivnost je namenjena dolgotrajno brezposelnim (več kot dve leti) ne glede na izobrazbo, mladim, ki so opustili šolanje, so brezposelni in imajo težave na različnih področjih, etničnim skupinam (Romi) in drugim skupinam (žrtve nasilja, bivši odvisniki, osebe po prestani kazni). Iz ciljnih skupin so izvzete dolgotrajno brezposelne ženske, ki so že več kot dve leti prijavljene v evidenci brezposelnih oziroma so skupaj z vključenostjo v javna dela brez redne zaposlitve več kot dve leti, in invalidi. V ta program naj bi bilo vključenih najmanj 50% žensk. Tudi tu lahko neprofitni delodajalci pridobijo subvencije, ki se izplačajo v dveh delih.

UKREP 5: EKSPERIMENTALNI PROGRAMI

5.1. AKTIVNOST: Program pobude skupnosti Equal

Pri tej aktivnosti gre za razvoj programov usposabljanja, izobraževanja in zaposlovanja za posebno ranljive cilje skupine oseb: Romi, invalidi, ženske, mladi, starejši, žrtve trgovine z ljudmi, nekdanji zaporniki, nekdanji odvisniki od drog in alkohola, brezdomci ter diskriminirani zaradi spolne usmeritve. Razvojna partnerstva bodo v praksi preizkusila oblikovane inovativne rešitve za večjo vključenost ciljnih skupin na trg dela, ki zajemajo predvsem integrirane programe motiviranja in orientacije ter povečanje njihovih kvalifikacij.

5.2. AKTIVNOST: Svetovalnica za uspešen nastop na trgu dela

Cilj svetovalnice je aktiviranje osebnih potencialov vključene osebe za ustrezen odziv na trg dela in aktivno iskanje zaposlitve. Posreden cilj pa je preprečevanje dolgotrajne brezposelnosti. Svetovalnica je namenjena osebam, za katere svetovalec zaposlitve ugotovi, da imajo ovire pri iskanju zaposlitve, njihove veščine iskanja zaposlitve so pomanjkljive, se prvič ali po daljšem času soočajo s trgom dela, dosedanje iskanje zaposlitve je bilo neuspešno, in že prehaja v dolgotrajno brezposelnost.

Svetovalnica ponuja stopenjski pristop petih modulov za aktiviranje vključene osebe, ki se vpiše v tistega, ki je glede na predhodne izkušnje, izobrazbo, starost in stopnjo poklicne zrelosti najbolj primeren. Gre za proces miselnega prehoda od sveta šole do trga dela, po zaključku vsake oblike pa je možen tudi zaključek vključitve in samostojno iskanje zaposlitve.

5.4. Denarne dajatve udeležencem ukrepov – aktivnosti

Denarne dajatve udeležencem aktivnosti se zagotavljajo v skladu z določili Pravilnika o izvajanju ukrepov aktivne politike zaposlovanja. Sredstva, namenjena osebam, udeležencem ukrepov, so stroški:

- asistencije druge osebe
- zdravniškega pregleda
- mentorstva
- javnega prevoza
- bivanja
- nadomestila življenjskih stroškov
- nakupa obveznih učnih gradiv in učnih pripomočkov
- nakupa posebnih učnih pripomočkov
- pomoč pri zaposlitvi

Poleg zgoraj omenjenih denarnih dajatev, se izplačujejo še (Katalog APZ za leto 2006, 2005, str. 7):

1. udeležencem javnih del Zavod krije stroške zdravniškega pregleda, del stroškov plač, stroške prevoza na delo/z dela in stroške prehrane
2. udeleženci aktivnosti Nacionalne poklicne kvalifikacije Zavod povrne stroške postopka ugotavljanja in potrjevanja nacionalnih poklicnih kvalifikacij

5.5. Sodelovanje Zavoda z delodajalci pri izvajanju APZ

V Programu ukrepov aktivne politike zaposlovanja so med aktivnostmi tudi takšne, ki so namenjene brezposelnim diplomantom, vendar je njihova izvedba možna le ob sodelovanju z delodajalci kot izvajalci aktivnosti. Nekateri aktivnosti se izvajajo z javnim povabilom, druge pa s pomočjo javnega razpisa. Če ima Zavod možnost izbire med večjim številom delodajalcev, ki želijo izvajati aktivnosti APZ, napoti brezposelno ali drugo osebo, upravičeno do vključitve v APZ, k tistemu, ki osebi zagotavlja boljše pogoje pri sklenitvi delovnega razmerja.

Za izvajalca aktivnosti APZ je lahko izbran le delodajalec, ki

- v obdobju zadnjih dveh let pred kandidiranjem ni kršil sprejetih obveznosti iz naslova prejetih sredstev za izvajanje APZ,
- ni sam ali z njim povezana fizična ali pravna oseba v zadnjih dveh letih pred kandidiranjem odpuščal delavce, za zaposlitev katerih kasneje kandidira za pridobitev sredstev APZ

Ko je izvajalec/delodajalec izbran, Zavod z njim sklene pogodbo, prav tako tudi z osebo, ki se vključi v program APZ. Delodajalec lahko dobi povrnjene stroške, ki se gibljejo od 15% minimalne mesečne plače do 4 minimalne plače, odvisno od vrste aktivnosti, za katero je bil izbran, ter od trajanja vključitve brezposelne osebe v aktivnost. Na voljo pa so tudi subvencije za zaposlitev brezposelne osebe, ki se gibljejo od 1251 € (300.000 SIT) pa tja do 6676 € (1.600.000 SIT), prav tako odvisno od vrste in trajanja aktivnosti ter ciljne skupine brezposelnih oseb (Katalog APZ za leto 2006, 2005, str. 9-11).

Z vstopom Slovenije v Evropsko unijo so se začeli ukrepi APZ sofinancirati iz Evropskega socialnega sklada (ESS). Prav tako so se povsem na novo začele izvajati podaktivnosti ESS, katerih namen je bil subvencioniranje zaposlitev težje zaposljivih skupin brezposelnih oseb - starejših od 50 let, dolgotrajno brezposelnih žensk, invalidov in drugih; vsebinsko so bili spremenjeni institucionalni programi usposabljanja – v letu 2005 so se izvajali kot Informacijski centri za iskalce zaposlitve (Letno poročilo 2005, Izvajanje ukrepov APZ, 2005, str. 20-23).

5.6. Učinkovitost aktivne politike zaposlovanja

Programi aktivne politike zaposlovanja v Sloveniji v zadnjih desetih letih niso bili deležni evalvacij s strani neodvisnih inštitucij, v katerih bi se ocenjeval vpliv posameznega programa na verjetnost zaposlitve, zato so v nadaljevanju povzeti rezultati študije učinkovitosti evropske aktivne politike zaposlovanja, ki so jo naredili Kluve in drugi (Operativni program razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, 2006, str. 16-22). Ta kaže, da najbolj povečujejo verjetnost, da se udeleženec zaposli, tako imenovani programi "pomoči in kazni", ki vključujejo vse aktivnosti, ki povečujejo učinkovitosti in intenzivnost iskanja zaposlitve, in svetovanja brezposelnim osebam, vključno s kaznovanjem za neizpolnjevanje naloženih obveznosti ali neaktivnost. Majhen pozitiven učinek na večje zaposlovanje imajo javna dela, prav tako tudi subvencioniranje zaposlovanja. Relativno majhen pozitiven učinek na večjo verjetnost zaposlitve po programu kažejo tudi tradicionalni programi usposabljanja kakor tudi formalno izobraževanje. Empirični okvir za ocenjevanje teh učinkov je podan s posodobljeno združevalno funkcijo, ki povezuje izhode v zaposlitve z brezposelnostjo, prostimi delovnimi mesti oziroma tako imenovano Beverdige krivuljo, in ukrepe aktivne politike zaposlovanja.

SKLEP

Eden pomembnejših dejavnikov pri uspešnem iskanju dela je izobrazba. Brezposelni z višje, visokošolsko ali univerzitetno izobrazbo pa naj bi lažje našli službo. Vendar imajo bistveno več zaposlitvenih možnosti tisti z naravoslovno oziroma tehnično diplomo. Z množičnim vpisom na višje in visoke šole, ki narašča vse od druge polovice devetdesetih, postaja zato smer šolanja vse pomembnejša. Še pomembneje pa je dejstvo, da narašča število diplomantov, ki nimajo izobrazbi primerne službe.

Zaskrbljujoče je stanje pri zaposlovanju žensk, ki ostajajo doma kljub visoki izobrazbi. Na najvišjih vodstvenih položajih v gospodarskih družbah, organizacijah socialnih partnerjev ter drugih združenjih in organizacijah je tako število žensk, kljub temu, da v zadnjih letih njihov delež na najvišjih položajih odločanja narašča, še vedno nizko. Leta 2003 je bilo med predsednicami oziroma predsedniki uprave največjih gospodarskih družb in poslovnih subjektov 4 % žensk (leta 2000 ni bilo nobene), med članicami oziroma člani pa 22 %. Med osebami na menedžerskih položajih je bilo 34 % žensk. Sto najuspešnejših podjetij in gospodarskih družb v Sloveniji je vodilo 99 direktorjev in 3 direktorice.

Težave mladih diplomantov so tudi v sesutju mnogih segmentov trga dela mladih, do česar je prišlo zaradi številnih zlorab študentskega dela, ki med drugim omogoča izogibanje plačevanju davkov, ki je za delodajalce cenejše in privlačnejše kot pa zaposlovanje diplomantov.

Problem brezposelnosti diplomantov skuša reševati aktivna politika zaposlovanja, ki jo izvaja Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. Njeni cilji se nanašajo na razvoj in krepitev aktivnih politik na trgu dela, pospeševanju socialnega vključevanja in spodbujanju podjetništva in prilagodljivosti. Pri tem je pomembno sodelovanje z delodajalci, kateri preko anket odražajo odnos do Zavoda in njegovih storitev, saj vključujejo tako oceno kvalitete posameznih storitev, namenjenim delodajalcem, kot tudi odgovore na to, kakšno je poznavanje nekaterih uvedenih novosti. Podatki so prikazani glede na velikost poslovnih subjektov, vključenih v anketiranje, zato je omogočeno oblikovanje različnih pristopov k sodelovanju. Kljub razvoju aktivne politike zaposlovanja pa v Sloveniji še vedno ni natančnih meril, ki bi merila njeno učinkovitost in smiselnost posameznih ukrepov. Zato se lahko zgodi, da je morebitno zmanjšanje števila registrirano brezposelnih diplomantov v veliki večini posledica črtanj iz evidence, ker brezposelna oseba, prijavljena na Uradu za delo, ni na razpolago za zaposlitev, ker je na porodniškem dopustu ali pa se je sama odjavila iz evidence brezposelnih, kot pa uspešne aktivne politike zaposlovanja.

Urad za makroekonomske analize in razvoj ocenjuje, da bo v prihodnjih letih na zaposlovanje še naprej vplivala postopna odprava davka na izplačane plače. Spodbudo za povečanje zaposlenosti brezposelnih diplomantov naj bi pomenile tudi spremembe davčnih zakonov in spremembe na področju pravic do prejemanja denarnega nadomestila za čas brezposelnosti in denarnih socialnih pomoči, ki naj bi spodbudile aktivnosti prejemnikov pravic.

Na Konferenci o evropskem visokem šolstvu, ki je bila junija 1999 v Bologni, so ministri 29 evropskih držav, med njimi je bila tudi Slovenija, podpisali deklaracijo, znano kot Bolonjska deklaracija. Njen cilj je do leta 2010 ustvariti odprt in konkurenčen evropski visokošolski prostor, kjer bodo univerze pomemben člen v gospodarstvu, inovativne in sposobne odzivati se na spremembe na trgu dela, večje naj bi bilo sodelovanje študentov ter raziskovalcev v podjetjih, evropskim in s tem tudi slovenskim študentom in diplomantom pa na bi omogočal prosto gibanje in večjo zaposljivost. Šlo bi za tri do štiriletni dodiplomski študij, pridobitev magisterija po štirih do petih letih dodiplomskega in podiplomskega študija, ki se naj bi vse bolj združevala v celoto, ter pridobitev doktorata po osmih letih dodiplomskega in podiplomskega študija. Deklaracija predvideva tudi prilogo k diplomi, ki podrobno opisuje študijski program, ki ga je študent opravil. Kompatibilnost nacionalnih sistemov naj bi povečevali z uvedbo kreditnega sistema na temelju ECTS (European Credit Transfer System). V letu 2006 je po novem bolonjskem sistemu v Sloveniji diplomiralo 327 diplomantov, čisto vsi pa so bili s področja poslovnih ved, od skupno 14899 diplomantov, kar pomeni, da lahko v naslednjih letih pričakujemo naraščanje takšnega števila diplomantov, s tem pa tudi naraščanje možnosti in priložnosti za njihovo uspešno zaposlitev, če želimo dosledno upoštevati dogovorjena pravila.

Kljub vsemu ostaja odprto vprašanje, ali in v kolikšnem deležu se diplomanti tudi ustrezno zaposlujejo, če so prisiljeni sprejeti eno ali več nižje stopenjsko delo. In čemu je bil namenjen ves trud, ki so ga vložili v izobraževanje. Prav tako je raziskovalno relevantno tudi vprašanje,

ali šolski sistem uspeva vsaj približno poslati na trg dela diplomante po svojih vertikalnih stopnjah ter smereh izobraževanja, glede na objektivno dano strukturo gospodarstva v Sloveniji in njene dejanske razvojne potencialne v prihodnje. Od obojega je namreč odvisna tudi gospodarska rast. Obe vprašanji sta utemeljeni tudi zato, ker celovitejši podatki kažejo konstantni primanjkljaj delovne sile na nižjih ravneh izobrazbe, zlasti na poklicni stopnji. Mogoče bi bilo treba razmisliti tudi o tem, kako bolje ovrednotiti nižje stopenjsko delo, ga narediti bolj zanimivega, mu dati primerno mesto, ne pa večati števila vpisnih mest na višjih šolah, fakultetah, kajti kasneje se pokaže, da je na razpolago malo prostih delovnih mest ali pa je priliv iz šol tako obilen, da trg dela ne uspe zaposliti vseh novih iskalcev zaposlitve, in da je nadaljevanje šolanja le odlaganje siceršnje brezposelnosti, na koncu pa pride do tega, da diplomirana biologinja ali ekonomistka obira jagode ali streže gostom v gostilni, čeprav ima slednja statistično gledano skoraj 60 odstotne možnosti, da se zaposli.

LITERATURA

1. Bregar Lea, Ograjenšek Irena, Bavdaž Mojca: Ekonomska statistika 1999. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2000. 292 str.
2. Brglez Alja, Kotnik Patricia, Pezdir Rado: Znanost na trgu – optimizacija strukturnih politik pri prenosu znanja z univerze v gospodarstvo. Ljubljana : Inštitut za civilizacijo in kulturo, 2004. 166 str.
3. Bučar Maja: Razvojno dohitevanje z informacijsko tehnologijo?. Ljubljana : Fakulteta za družbene vede, 2001. 267 str.
4. Dernovšek Branka: Poudarek je na uporabnosti znanja. Savaglas, Brežice, 7(2007), 182, str. 8.
5. Domadenik Irena: Merjenje brezposelnosti. Slovenija – Statistika – Evropska Unija. Zbornik posvetovanja statistikov. Radenci : Zavod RS za statistiko in Statistično društvo Slovenije, 1994, str. 308-316.
6. Gorše Dolinar Alenka: Ocena delodajalcev o sodelovanju z Zavodom RS za zaposlovanje v letu 2005. Ljubljana : Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, 2006. 24 str.
7. Hrovatin Nevenka: Uvod v gospodarstvo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2003. 376 str.
8. Hudson John: Unemployment After Keynes Towards a New General Theory. New York : St. Martin' s Press, Inc., 1988. 248 str.
9. Ivančič Angelca: Izobraževanje in priložnosti na trgu dela. Ljubljana : Fakulteta za družbene vede in Andragoški center, 1999. 200 str.
10. Junankar N. P.: From School to Unemployment?. London : The MacMillan Press ItD., 1987. 310 str.
11. Kozmik Vera, Salecl Tanja: Zakon o enakih možnostih, primerjalna analiza. Ljubljana : Vlada Republike Slovenije, Urad za žensko politiko, 1999. 119 str.
12. Kramberger Anton: Poklici, trg dela in politika. Ljubljana : Fakulteta za družbene vede, 1999. 426 str.
13. Malačič Janez: Statistično ugotavljanje človeškega kapitala. Zbornik 11. Statistični dnevi. Radenci : Statistično društvo Slovenije, 2001, str. 424-435.

14. Malačič Janez, Sambt Jože: Kako spraviti mlade, ki so rasli z računalniki, v zastarele šole. Dnevnik, Ljubljana, 56(2006), 20, str. 31.
15. Mrgole Jukič Tjaša: Izobraževanje in zaposlovanje žensk nekoč in danes. Ptuj : Zgodovinski arhiv, Ljubljana : Urad za žensko politiko pri Vladi Republike Slovenije, 2000, str. 321-328.
16. Norčič Oto: Razvoj in temelji sodobne ekonomske misli. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2000. 488 str.
17. Olenik Dagmar: Aktivna politika zaposlovanja v Sloveniji. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2003, str. 31-33.
18. Petersen Anne C.: Youth Unemployment and society. Cambridge : University Press, 1994. 323 str.
19. Rapuš Pavel Jana: Delo je luksuz. Ljubljana : Pedagoška fakulteta, 2005. 123 str.
20. Senjur Marjan: Makroekonomija majhnega odprtega gospodarstva. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1993. 349 str.
21. Setnikar Cankar Stanka, Hrovatin Nevenka: Temelji ekonomije. Ljubljana : Visoka upravna šola, 2000. 267 str.
22. Sušjan Andrej: Izbrana poglavja iz politične ekonomije. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2003. 137 str.
23. Svetlik Ivan: Brezposelnost in zaposlovanje. Ljubljana : Delavska enotnost, 1985. 279 str.
24. Svetlik Ivan et al.: Politika zaposlovanja. Ljubljana : Fakulteta za družbene vede, 2002. 498 str.
25. Šorn Jože: Začetki industrije na Slovenskem. Maribor : Založba Obzorja Maribor, 1984. 270 str.
26. Tomaš Rajko, Pržulj Živka, Sijaković Ivan: Nezaposleni: resurs ili socijalni problem?. Banja Luka : Ekonomski fakultet, 2004. 258 str.
27. Verša Dorotea: Poklicna struktura aktualnega povpraševanja v letu 2002. Ljubljana : Zavod RS za zaposlovanje, 2003. 22 str.

28. Verša Dorotea, Spruk Viljem: Mladi diplomanti na trgu delovne sile. Ljubljana : Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, 2004. 24 str.
29. Marko Jaklič: Bolonjska deklaracija, njeno izvajanje v Evropi in ECTS (European Credit Transfer System)
[URL: <http://www.uni-kakovost.net/link%201/Jaklic1del.asp>], 23.3.2008.

VIRI

1. Četrto periodično poročilo Republike Slovenije o uresničevanju določil Konvencije o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk. Ljubljana : Vlada Republike Slovenije, 2005. 54 str.
2. From Higher Education to Employment. Synthesis Report. Pariz : OECD, 1993. 105 str.
3. Implementing the European employment strategy. Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 1999. 176 str.
4. Interna gradiva Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje.
5. Interni podatki Filozofske fakultete v Ljubljani.
6. Katalog ukrepov aktivne politike zaposlovanja za leto 2006. Ljubljana : Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, 2005. 52 str.
7. Letno poročilo 2005. Ljubljana : Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, 2005. 136 str.
8. Operativni program razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013. Delovno gradivo. Ljubljana : Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko, 2006, str. 16-22.
9. Statistične informacije 2, Ljubljana, 2007, 42, 19. str.
10. Statistični letopis RS 1999. Ljubljana : Statistični urad Republike Slovenije, 1999. 647 str.
11. Statistični letopis RS 2000. Ljubljana : Statistični urad Republike Slovenije, 2000. 680 str.

12. Statistični letopis RS 2002. Ljubljana : Statistični urad Republike Slovenije, 2002. 652 str.
13. Statistični letopis RS 2004. Ljubljana : Statistični urad Republike Slovenije, 2004. 650 str.
14. Statistični letopis RS 2006. Ljubljana : Statistični urad Republike Slovenije, 2006. 594 str.
15. Statistični register delovno aktivnega prebivalstva : Statistični Urad Republike Slovenije, 2006.
16. Strokovna izhodišča za pripravo planskih dokumentov v ZRSZ za leto 2007. Ljubljana : Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, 2006. 30 str.
17. Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (Uradni list RS, št. 797/06).
18. Registrirana brezposelnost v Sloveniji po stopnji in skupinah poklicne oziroma strokovne izobrazbe.
[URL: http://www.mszs.si/eurydice/scripts/brezposelni_skupine.pl], 18.6.2007.
19. Total European patent applications
[URL: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=Yearlies_new_science_technology&root=Yearlies_new_science_technology/I/I3/eca24336], 13.3.2008.
20. Effects of innovation on material and energy efficiency
[URL: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=REF_SD_EC&root=REF_SD_EC/sd_ec/sd_ec_inn/tsdec350], 13.3.2008.
21. Registrirane brezposelne osebe po trajanju brezposelnosti v letih 2005 in 2006
[URL: <http://www.ess.gov.si/slo/Predstavitev/LetnaPorocila/lp06/Slovenija/Slo/G15-06.xls>], 22.10.2007.

PRILOGA

Tabela 1: Gibanje števila registrirane brezposelnosti diplomantov šeste stopnje – višješolski strokovni študij v Sloveniji na dan 31.12. v obdobju 2000-2006 po spolu in starostnih razredih

Leto	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
SKUPAJ							
VSI	2376	2212	2049	2083	2078	2232	2161
Ženske	1123	1106	1032	1095	1087	1238	1149
Moški	1253	1106	1017	988	991	994	1012
NAD 18-25 LET							
VSI	105	47	73	120	135	152	126
Ženske	71	31	50	91	105	112	99
Moški	34	16	23	29	30	40	27
Nad 25-30 LET							
VSI	358	370	308	228	227	267	246
Ženske	211	241	206	167	166	206	180
Moški	147	129	102	61	61	61	66
NAD 30-40 LET							
VSI	439	450	453	519	498	484	456
Ženske	278	312	306	353	341	358	323
Moški	161	138	147	166	157	126	133
NAD 40-50 LET							
VSI	514	497	477	521	518	563	511
Ženske	258	261	247	272	263	321	289
Moški	256	236	230	249	255	242	222
NAD 50-60 LET							
VSI	928	819	708	654	643	702	728
Ženske	305	260	223	211	212	239	256
Moški	623	559	485	443	431	463	472
NAD 60 LET							
VSI	32	29	30	41	57	64	94
Ženske	0	1	0	1	0	0	2
Moški	32	28	30	40	57	64	92

Vir: Registrirana brezposelnost v Sloveniji po stopnji in skupinah poklicne oziroma strokovne izobrazbe, 2007; lastni izračuni.

Tabela 2: Gibanje števila registrirane brezposelnosti diplomantov sedme stopnje – visokošolski študij v Sloveniji na dan 31.12. v obdobju 2000-2006 po spolu in starostnih razredih

Leto	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
SKUPAJ							
VSI	317	567	852	1398	1592	1931	1880
Ženske	199	385	582	955	1100	1352	1336
Moški	118	182	270	443	492	579	544
NAD 18-25 LET							
VSI	125	211	203	282	236	238	161
Ženske	95	169	163	235	186	196	133
Moški	30	42	40	47	50	42	28
Nad 25-30 LET							
VSI	102	215	454	809	978	1196	1048
Ženske	67	149	317	577	721	879	793
Moški	35	66	137	232	257	317	255
NAD 30-40 LET							
VSI	46	68	101	158	211	297	421
Ženske	29	43	69	97	133	197	293
Moški	17	25	32	61	78	100	128
NAD 40-50 LET							
VSI	29	43	43	87	90	106	137
Ženske	7	18	23	33	46	59	75
Moški	22	25	20	54	44	47	62
NAD 50-60 LET							
VSI	13	28	47	58	68	78	105
Ženske	1	6	10	13	14	21	42
Moški	12	22	37	45	54	57	63
NAD 60 LET							
VSI	2	2	4	4	9	16	8
Ženske	0	0	0	0	0	0	0
Moški	2	2	4	4	9	16	8

Vir: Registrirana brezposelnost v Sloveniji po stopnji in skupinah poklicne oziroma strokovne izobrazbe, 2007; lastni izračuni.

Tabela 3: Gibanje števila registrirane brezposelnosti diplomantov sedme stopnje – univerzitetni študij v Sloveniji na dan 31.12. v obdobju 2000-2006 po spolu in starostnih razredih

Leto	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
SKUPAJ							
VSI	1880	1967	2264	2800	2808	3072	3168
Ženske	986	1116	1364	1748	1730	1932	2074
Moški	894	851	900	1052	1078	1140	1094
NAD 18-25 LET							
VSI	72	115	98	115	103	97	95
Ženske	54	87	81	94	73	69	75
Moški	18	28	17	21	30	28	20
Nad 25-30 LET							
VSI	644	752	957	1270	1224	1333	1291
Ženske	431	519	668	913	875	958	940
Moški	213	233	289	357	349	375	351
NAD 30-40 LET							
VSI	416	416	553	754	802	915	953
Ženske	251	252	371	494	529	615	682
Moški	165	164	182	260	273	300	271
NAD 40-50 LET							
VSI	299	300	286	313	312	328	371
Ženske	125	136	133	144	152	175	232
Moški	174	164	153	169	160	153	139
NAD 50-60 LET							
VSI	407	354	326	303	325	361	393
Ženske	124	120	108	99	100	114	138
Moški	283	234	218	204	225	247	255
NAD 60 LET							
VSI	42	30	44	45	42	38	65
Ženske	1	2	3	4	1	1	7
Moški	41	28	41	41	41	37	58

Vir: Registrirana brezposelnost v Sloveniji po stopnji in skupinah poklicne oziroma strokovne izobrazbe, 2007; lastni izračuni.

Tabela 4: Gibanje števila in deleža registrirano brezposelnih diplomantov višješolskega strokovnega, visokošolskega ter univerzitetnega študija v primerjavi s skupnim številom brezposelnih v Sloveniji na dan 31.12. v obdobju 2000-2006

Leto	Vsi	Vsš	Vs	Uni	Vsš (%)	Vs (%)	Uni (%)
2000	104583	2376	317	1880	2,3	0,3	1,8
2001	104316	2212	567	1967	2,1	0,5	1,9
2002	99607	2049	852	2264	2,1	0,9	2,3
2003	95993	2083	1398	2800	2,2	1,5	2,9
2004	90728	2078	1592	2808	2,3	1,8	3,1
2005	92575	2232	1931	3072	2,4	2,1	3,3
2006	78303	2161	1880	3168	2,8	2,4	4,0

Vir: Registrirana brezposelnost v Sloveniji po stopnji in skupinah poklicne oziroma strokovne izobrazbe, 2007, Statistični letopis 2004 in Letno poročilo 2005 Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje.

Tabela 5: Število in deleži registrirano brezposelnih diplomantov šeste stopnje – višješolski strokovni študij po spolu v Sloveniji na dan 31.12. v obdobju 2000-2006

Leto	VSI	Ženske	Moški	% ženske	% moški
2000	2376	1123	1253	47,3	52,7
2001	2212	1106	1106	50,0	50,0
2002	2049	1032	1017	50,4	49,6
2003	2083	1095	988	52,6	47,4
2004	2078	1087	991	52,3	47,7
2005	2232	1238	994	55,5	44,5
2006	2161	1149	1012	53,2	46,8

Vir: Registrirana brezposelnost v Sloveniji po stopnji in skupinah poklicne oziroma strokovne izobrazbe, 2007; lastni izračuni

Tabela 6: Število in deleži registrirano brezposelnih diplomantov sedme stopnje – visokošolski študij po spolu v Sloveniji na dan 31.12. v obdobju 2000-2006

Leto	VSI	Ženske	Moški	% ženske	% moški
2000	317	199	118	62,8	37,2
2001	567	385	182	67,9	32,1
2002	852	582	270	68,3	31,7
2003	1398	955	443	68,3	31,7
2004	1592	1100	492	69,1	30,9
2005	1931	1352	579	70,0	30,0
2006	1880	1336	544	71,1	28,9

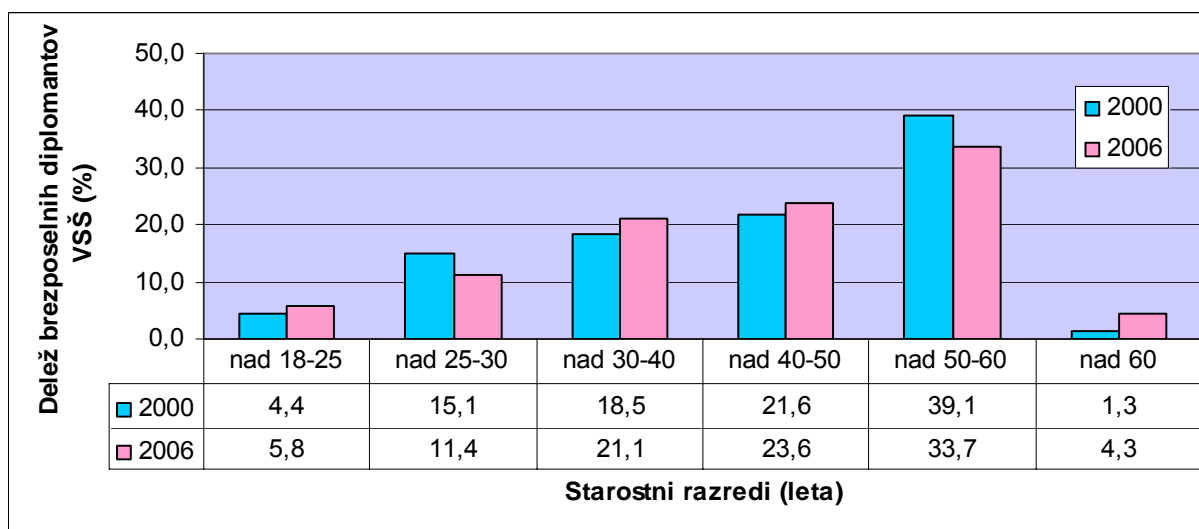
Vir: Registrirana brezposelnost v Sloveniji po stopnji in skupinah poklicne oziroma strokovne izobrazbe, 2007; lastni izračuni.

Tabela 7: Število in deleži registrirano brezposelnih diplomantov sedme stopnje – univerzitetni študij po spolu v Sloveniji na dan 31.12. v obdobju 2000-2006

Leto	VSI	Ženske	Moški	% ženske	% moški
2000	1880	986	894	52,4	47,6
2001	1967	1116	851	56,7	43,3
2002	2264	1364	900	60,2	39,8
2003	2800	1748	1052	62,4	37,6
2004	2808	1730	1078	61,6	38,4
2005	3072	1932	1140	62,9	37,1
2006	3168	2074	1094	65,5	34,5

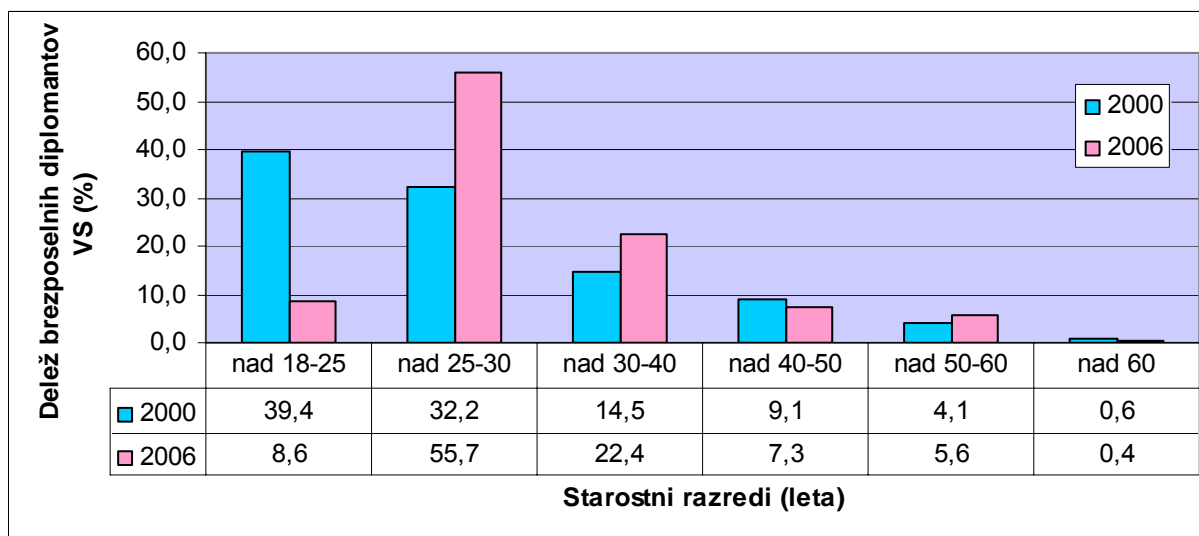
Vir: Registrirana brezposelnost v Sloveniji po stopnji in skupinah poklicne oziroma strokovne izobrazbe, 2007; lastni izračuni.

Slika 4: Starostna struktura brezposelnih diplomantov šeste stopnje – višješolski strokovni študij v Sloveniji na dan 31.12. za leti 2000 in 2006

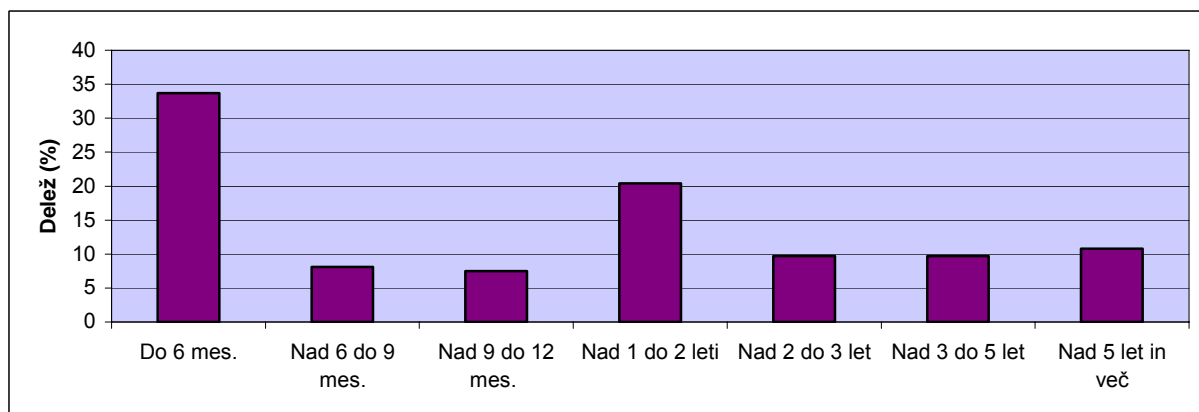
Vir: Registrirana brezposelnost v Sloveniji po stopnji in skupinah poklicne oziroma strokovne izobrazbe, 2007.

Slika 5: Starostna struktura brezposelnih diplomantov sedme stopnje – visokošolski študij v Sloveniji na dan 31.12. za leti 2000 in 2006

Vir: Registrirana brezposelnost v Sloveniji po stopnji in skupinah poklicne oziroma strokovne izobrazbe, 2007.

Slika 6: Registrirane brezposelne osebe po trajanju brezposelnosti v Sloveniji na dan 31.12.2006

Vir: Registrirane brezposelne osebe po trajanju brezposelnosti v letih 2005 in 2006, 2007.

Tabela 8: Stopnje brezposelnosti po skupinah poklicev za šesto stopnjo – višješolski strokovni študij v Sloveniji na dan 31.12.2006

	Zaposleni	Brezposelni	Aktivni	Stopnja brezposelnosti
SKUPINE POKLICEV	a	b	c=a+b	d=b/c*100
Ekonomisti	16976	599	17575	3,4
Pravniki	309	108	417	25,9
Vzgojitelji in učitelji	9296	183	9479	1,9
Administratorji in sorodni	9027	337	9364	3,6
Organizatorji in sorodni	773	135	908	14,9
Strojniki in mehaniki	3508	140	3648	3,8

Vir: Registrirana brezposelnost v Sloveniji po stopnji in skupinah poklicne oziroma strokovne izobrazbe, 2007, Statistični register delovno aktivnega prebivalstva; lastni izračuni.

Tabela 9: Stopnje brezposelnosti po skupinah poklicev za sedmo stopnjo – visokošolski in univerzitetni študij v Sloveniji na dan 31.12.2006

	Zaposleni	Brezposelni	Aktivni	Stopnja brezposelnosti
SKUPINE POKLICEV	a	b	c=a+b	d=b/c*100
Ekonomisti	35002	1234	36236	3,4
Pravniki	5884	293	6177	4,7
Vzgojitelji in učitelji	20796	499	21295	2,3
Družboslovci	3053	649	3702	17,5
Organizatorji in sorodni	4888	149	5037	3,0
Poklici v zdravstvu	2991	142	3133	4,5
Poklici za socialno varnost	760	214	974	22,0

Vir: Registrirana brezposelnost v Sloveniji po stopnji in skupinah poklicne oziroma strokovne izobrazbe, 2007, Statistični register delovno aktivnega prebivalstva; lastni izračuni.

Tabela 10: Delež zaposlenih diplomantov šeste stopnje – višješolski strokovni študij po skupinah poklicev v Sloveniji na dan 31.12.2006

	Št. diplomantov	Št. brezposelnih	% zaposlenih
Skupine poklicev	a	b	c=(a-b)/a*100
Ekonomisti	954	599	37,2
Administratorji in sorodni	760	337	55,7
Strojniki in mehaniki	198	140	29,3

Vir: Registrirana brezposelnost v Sloveniji po stopnji in skupinah poklicne oziroma strokovne izobrazbe, 2007, Statistične informacije, št. 42/2007; lastni izračuni.

Tabela 11: Delež zaposlenih diplomantov sedme stopnje – visokošolski študij po skupinah poklicev v Sloveniji na dan 31.12.2006

	Št. diplomantov	Št. brezposelnih	% zaposlenih
Skupine poklicev	a	b	$c=(a-b)/a*100$
Ekonomisti	1918	772	59,7
Pridelovalci hrane in živalorejci	121	99	18,2
Poklici za socialno varnost	180	153	15,0
Administratorji	609	246	59,6
Poklici v zdravstvu	620	109	82,4

Vir: Registrirana brezposelnost v Sloveniji po stopnji in skupinah poklicne oziroma strokovne izobrazbe, 2007, Statistične informacije, št. 42/2007; lastni izračuni.

Tabela 12: Delež zaposlenih diplomantov sedme stopnje – univerzitetni študij po skupinah poklicev v Sloveniji na dan 31.12.2006

	Št. diplomantov	Št. brezposelnih	% zaposlenih
Skupine poklicev	a	b	$c=(a-b)/a*100$
Ekonomisti	1093	462	57,7
Družboslovci	1042	649	37,7
Profesorji	1251	499	60,1
Pravniki	545	293	46,2
Likovniki in oblikovalci	153	121	20,9
Pridelovalci hrane in živalorejci	184	132	28,3

Vir: Registrirana brezposelnost v Sloveniji po stopnji in skupinah poklicne oziroma strokovne izobrazbe, 2007, Statistične informacije, št. 42/2007, Interni podatki Filozofske fakultete v Ljubljani; lastni izračuni.